

NOUA REVISTA ROMANA

ABONAMENTUL :

În România un an (48 NUMERE), 10 lei
„ gase luni . . . . . 6 „
În toate țările uniunii poștale un an 12 „

UN NUMĂR

25 Bani

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitarii de ziare
din țară

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
București, Calea Victoriei 62, Pasajul No. 3
DIRECȚIA: București, B-dul Ferdinand 55
TELEFON 8/66

Director: C. RADULESCU-MOTRU

Profesor la Universitatea din București.

Prețul anunșurilor pentru o pătrime
de pagină 10 lei.

No. 19

DUMINICĂ 4 MARTIE 1912

Vol. XI

NOUTAȚI

Fondul Caragiale

Prin *Țara Nouă*, din 15 Februarie, d. profesor M. Dragomirescu într'un articol intitulat *Jubileul lui Caragiale* sugerează ideea adunării unui fond pentru maestrul sărbătorit săptămânile trecute.

Această idee este bine venită și corespunde dorinței tuturor acelor cari admiră pe Caragiale. Noi o împărtășim fără rezervă.

Ne permitem, în această privință, să facem o propunere.

Dintre scriitorii noștri actuali, Caragiale fiind acela care a izbutit mai bine să unească la un loc popularitatea subiectelor cu măiestria formei; el fiind scriitorul nostru clasic prin excelență, s'ar cuveni ca și modul în care se va aduna „fondul Caragiale“, să amintească pe cât se poate genul operilor clasice, adică impersonalitatea. Inițiativa să fie pe cât se poate mai colectivă.

De aceea propunem ca numeroșii admiratori ai lui Caragiale să adreseze subscripțiile lor direcțiunii unuia dintre cele trei ziare populare din țară: *Universul*, *Dimineața* și *Minerva*.

Subscripția fiecăruia să fie uniformă, ca sumă; bunioară: 10 lei.

Fondul adunat să se verse Ministerului de Culte și Instrucție publică, care îl va înmâna lui I. L. Caragiale, în forma în care va crede el, ministrul, că armonizează mai bine gloria neîntrecutului maestru cu cinstea Țării.

Publicul n'are nevoie să aștepte invitația ziarelor pentru a-și trimite subscripția.

Când o glorie națională se cinstește, ziarele nu au să indemne publicul, ci au să asculte de îndemnul publicului.

Avem, de altfel, încrederea că cele trei ziare populare: *Universul*, *Dimineața* și *Minerva*, se vor întrece în a secundă admirația numeroșilor cititori ai lui I. L. Caragiale.

— *Noua Revistă Română*. —

Dela „Societatea Istorică Română”

Sâmbătă 18 Februarie, s'au ținut două conferințe la sediul societății istorice, dela Eforia Krețulescu, de către d-nii colonel Scarlat Panaitescu și profesor N. I. Apostolescu.

Cel dintâi, cunoscut ca unul din cei mai savanți ofițeri ai armatei noastre, a vorbit despre *fortificații* lămurind patru stadii cu evoluția lor și dând diferite modele din țara noastră, cum e de pildă cetatea lui Negru-Vodă din jud. Argeș, cercetată într'un studiu de celalt conferențiar. Domnul Panaitescu a expus părțile esențiale d'nt'r'o mare lucrare pe care o pregătește cu privire la diferitele chipuri de întărituri—de valoare defensivă ori ofensivă—din țara noastră în special, și în genere de pretutindeni.

D-nul N. I. Apostolescu a caracterizat opera științifico-literară a lui Hașdeu și a celui mai de frunte

discipol al acestuia, a lui Grigore G. Tocilescu. Hașdeu nu e un naționalist în știință cum s'a zis, de obicei de cei cari nu-l cunoșteau opera. El se opune pe de o parte exagerărilor latiniste iar pe de alta celor cari în mod sistematic admiteau ori admit ori și ce teorie venită, de orice valoare ar fi ea, dela străin. Prin mai multe pilde dovedește că s'a vorbit de Hașdeu uneori, fără a se observa că spusese—ori cari ar fi ele—se pot controla. S'a zis, chiar în Academie, și chiar de un istoric un lucru pe care nimeni nu și-l poate explica: în dorința de a îngloba pe Hașdeu și Tocilescu între latînomani s'a afirmat că ei n'au dat nici o însemnătate stratului daco-tracic ori daco-iliric. D-l Apostolescu a dovedit cu bogate probe că nimeni mai mult decât Hașdeu n'a dat atenție acestui substrat. Hașdeu nu a fost niciodată bîne cu *Junimea*, fiindcă societatea ieșană părea puțin binevoitoare pentru o direcție curat românească, din spirit de dușmănie—exagerat—față de latiniști, pe care de altfel și Hașdeu i-a combătut cu putere. Filolog, istoric, poet, critic, dramaturg,—Hașdeu s'a manifestat în viața noastră cu o putere neasemuită atât față de vremurile trecute cât și de timpul de față.

Tocilescu îl urmează de aproape. Dacă studiază cu drag trecutul neamului, o face ca bun Român. Cercetarea o face însă numai pe date sigure. Așa studiază și pe cei din jurul lui Mihaileu Viteazul, Petru Cercel, Doamna Stanca, etc., și pe istoricul marelui voevod, pe Bălcescu, după cum va cerceta și faima trecutului întemeiat pe studii epigrafice și arheologice. Când însă bagă de seamă greșeli de metodă ori de cînstă literaro-științifică, Tocilescu—și Hașdeu de asemeni—nu stă la îndoială o clipă să le dea pe față. Astfel Tocilescu, într'un studiu vestit, a demonstrat că așa zisa cronică a lui Huru, publicată de Asachi, e un fals de ordine patriotică.

Tocilescu a întemeiat epigrafia românească. Studiile lui arheologice, în special asupra trofeului, cetății și mausoleului dela Adamklissi, l'au făcut vestit în streinătate. Mommsen îl aprecia mult și a spus-o împreună cu alți mari învățați.

Hașdeu și Tocilescu sunt întemeietorii istoriei critice la noi; au lăsat opere fundamentale pe tărâmurile pe cari și-au dezvoltat activitatea. Cunoștințele extraordinare, geniul și puterea de muncă a lui Hașdeu au produs lucrări filologice și istorice uimitoare. *Cuvinte din bătrâni*, *Etymologicum*, *Istoria Critică* stau în frunte.

O calitate mare, care uneori nu se găsește la unii cercetători de azi e, spune conferențiarul, publicarea corectă, cu băgare de seamă, negrăbită și bine studiată de documente și inscripții.

Ca mai toți oamenii mari Hașdeu și Tocilescu au fost de multe ori ponegriți. Când publicul nostru nu va citi numai mici articole, foarte mici publicații și mititele volumașe, atunci nu va mai fi cu puțină crearea de atmosfere neprielnice unor scriitori pe cari nu-i cunoaște decât dela alții, nici nu se vor mai vedea reputații întemeiate doar pe cunoștința titlurilor unor lucrări pe cari nici nu le-au răsfoit.

Toate acestea au fost neîncetat exemplificate și la publicarea conferinței acesteia vom reveni asupra celor arătate în ea.— B. —

CESTIUNI ACTUALE

PROPRIETĂȚILE DE MÂNĂ MOARTĂ

Proiectul pentru răscumpărarea proprietăților de mână-moartă a eșit decapitat din secțiunile Adunării deputaților.

Proiectul d-lui Ion Lahovary, chiar dacă ar fi votat de Senat, în starea lui actuală, el încă nu va fi lege. Ii lipsește pentru aceasta elementul esențial: obligativitatea, sancțiunea.

Dar dacă Ministrul Domeniilor n'a izbutit să treacă în proprietatea țărănească cele peste 400.000 hectare ale așezămintelor de binefacere, d-sa are cel puțin meritul de-a fi ridicat problema proprietății de mână-moartă, care, dacă în alte țări—exceptând Belgia și mai cu seamă Olanda—n'are azi o însemnătate deosebită, apoi la noi, unde proprietatea rurală e aproape unica bogăție și agricultura singura ocupație, ea are o importanță covârșitoare.

Tocmai din pricina însemnătății și complexității ei, chestia poate fi privită pe mai multe fețe;—vom începe cu latura juridică.

*

S'a susținut că proiectul d-lui Ion Lahovary, în prima lui formă, calcă Constituția. Îndoială, în această privință, nu poate fi. Articolul 19 din Pactul nostru fundamental e categoric. Aliniatul III de sub acest articol enumără în chip limitativ cazurile de expropriere silită: „Prin cauză de utilitate publică urmează a se înțelege numai comunicația și salubritatea publică, precum și apărarea țării“.

Așa dar, utilitatea politică, utilitatea socială—în speță, împrumutarea sătenilor—nu e prevăzută de Constituție. Ba ceva mai mult, art. 19 a fost astfel redactat tocmai ca să împiedice o împrumutarea a țărănilor.

În adevăr, articolul mai sus citat diferă în redacție de corespunzătorul său—art. 11—din Constituția belgiană. Și deosebirea aceasta își are istoricul ei: la 1866, când se votează Constituția, proprietarii tocmai eșeau din revoluția pacinică dela 1864. Pentru a se pune la adăpostul unei noi împrumutări, în dauna ei, clasa proprietărească cere și obține dela liberalii vremii, redacția limitativă a articolului 19, în schimbul altor concesiuni de natură democratică făcute de proprietari, stângei.

Deși textul Constituției e limpede, d. I. Lahovary ar fi putut totuși invoca un precedent puternic în sprijinul proiectului d-sale.

În adevăr, la 1907 când a fost vorba să se constituie islazurile comunale, legiuitorul de atunci s'a izbit și el de al. III de sub art. 19, și a trebuit să modifice art. 9 din legea învoelilor agricole în sensul libertății ofertei din partea proprietarilor particulari. În ce privește însă pe stat și așezămintele de binefacere cu caracter public, legea a menținut obligativitatea dării pământului pentru pășunat. Fap-

tul constituie o expropriere în toată forma, și dacă a fost cu puțință o expropriere pentru islaz, de ce n'ar fi posibilă și una pentru pământ de hrănă?

Precedentul acesta, atât de favorabil proiectului d-lui I. Lahovary, n'a fost însă invocat.

S'a mai obiectat că proiectul Ministrului Domeniilor vine în conflict și cu art. 17 din Constituție, care oprește confiscarea averilor, și că d. Lahovary, neprevăzând în lege o expropriere după „o prealabilă și justă despăgubire“, edictează în realitate o adevărată secularizare.

Neapărat, discuția juridică a proiectului d-lui I. Lahovary nu se oprește aici. Problema cea mare a fost dacă legea poate înlătura și anula clauzele testamentare de neînstrăinare. De asemenea s'a ridicat chestiunea foarte importantă, dacă așezămintele de binefacere vor mai avea dreptul să primească în viitor legate și donațiuni, consistând în imobile rurale. Căci chestia e, odată ce Statul privește cu ochi răi și răscumpără—răscumpără pentru că nu poate confiscă—moșiile acestor așezăminte, oare legea nu le-a luat, odată cu moșiile, și *capacitatea* de-a putea dobândi altele în viitor?

Nu vom discuta însă aici toate aceste obiecțiuni; locul lor potrivit ar fi într'o revistă pur juridică. În cele ce urmează, ne propunem a privi chestiunea din punctul de vedere al interesului social și vom încerca în acelaș timp să indicăm o soluțiune, care dacă n'are darul să rezolve în întregime chestiunea, va contribui cel puțin la înlesnirea trecerii în patrimoniul țărănesc și a moșiilor Statului și a unei părți din moșiile așezămintelor de binefacere.

*

Am văzut că după litera Constituției proiectul d-lui Ion Lahovary, în prima lui formă, eră o imposibilitate juridică. Dar dacă proiectul d-lui Ion Lahovary păcătuia contra literei înguste— aici și mai îngustată de interesul de clasă—a Constituției noastre, este el conform cel puțin cu spiritul ei?

Trebue să recunoaștem că aici Ministrul Domeniilor e la largul său. Atât Constituția, cât și codul Napoleon—care în materie de proprietate nu e decât un dezvoltător al principiilor constituționale—sunt protivnicii de neînvinc ai proprietății de mână-moartă.

Întreaga noastră legiuire, ca și cea a tuturor popoarelor moderne, se opune, din toate mădularele ei, proprietății de mână-moartă. O schițare cât de scurtă a dispozițiilor legii, ne va pune pe calea cea adevărată.

În adevăr, organizația socială a tuturor popoarelor civilizate, astfel cum ea a eșit din marea revoluție franceză, se bizuește pe două principii fundamentale: deplina egalitate juridică a persoanelor și absoluta libertate a bunurilor.

În ce privește bunurile, legile noastre, și în primul loc Constituția, le garantează o libertate deplină.

Trei sunt caracteristicile unei proprietăți libere: proprietatea liberă e absolută, individuală și certă.

Or, Constituția noastră, complectată de codul Na-

poleon, sancționează toate aceste principii. În adevăr, art. 19 din Constituție ca și art. 480 din codul civil proclamă dreptul de proprietate sacru, neviolabil și absolut; pe de altă parte art. 728 din cod. civ. proclamând că „nimeni nu poate fi obligat a rămâne în indiviziune“ și mărginind la cinci ani termenul înăuntrul căruia se poate face învoire pentru suspendarea diviziunii, asigură prin chiar aceste dispozițiuni—de ordine publică—individualitatea dreptului de proprietate. În ce privește cea de-a treia caracteristică a dreptului modern de proprietate,—certitudinea—codul nostru civil conține numeroase dispozițiuni, menite a o garanta în cel mai mare grad. În primul loc, drepturile reale, ca: ipoteca, privilegiile, anticreza, etc., cari știrbesc până la un punct plenitudinea dreptului de proprietate, sunt determinate și regulamentate de lege, în înțelesul că nimeni nu poate crea vre-un alt drept real, în afară de cele prevăzute de codice. Din același interes de certitudine a dreptului de proprietate, legiuitorul a interzis fideicomisele și embaticurile (art. 803 și 1415 c. civ.).

Intr'un cuvânt, sistemul legislației moderne,—care își găsește cea mai înaltă a ei expresie în Constituția enunțătoare de principii,—este de a garanta cât mai mult libertatea bunurilor și a le asigura astfel o circulație cât mai lesnicioasă.

Deci suprimarea proprietății de mână-moartă, proiectată de d. Ion Lahovary, se adaptează perfect, corespunde în totul, spiritului Constituției noastre.

*

Neapărat, chiar dacă d. Lahovary ar fi izbutit în reforma sa, încă n'ar fi reușit să redea în comerț cele 400.000 hectare aparținând azi așezămintelor de binefacere. Căci ele căzând în domeniul țărănesc, ar fi devenit inalienabile în puterea art. 132 din Constituție.

Păcatul întregii noastre organizațiuni economice stă tocmai în această indisponibilitate a pământurilor țărănești, cari măresc în chip chaotic, ca proporție, proprietatea de mână-moartă la noi.

Starea de absolută inferioritate în care se găsește țărâtimea noastră, atât față de clasele suprapuse cât și față de legislația apuseană, a necesitat ca pământurile date sătenilor să fie declarate inalienabile. Dar nu e numai atât; există la noi o serie întregă de alte proprietăți inalienabile, pe cari le indicăm în tabloul de mai jos:

Proprietatea țărănească indisponibilă	2.572.477 ha.
Așezăminte și persoane morale	453.272 „
Proprietatea Statului	420.000 „
Domaniul Coroanei	58.000 „
Total	3.504.749 ha.

La această cifră trebuie să mai adăugăm întinderea probabilă a suprafețelor destinate islazului, de circa 375.170 hectare, așa că totalul proprietății indisponibile atinge suprafața de 3.879.919 hectare. Nu trebuie asemenea uitat că prin instituirea Casei Rurale, o bună parte din proprietatea disponibilă azi, va trece în mâinile sătenilor și va deveni, prin urmare, inalienabilă. Apoi, să se noteze că aici e vorba numai de

pământ cultivabil, nu și de păduri, cari sunt inalienabile într'o proporție și mai mare, ba în multe părți sunt și indivizibile.

*

Recunoașem că situația aceasta e o fatalitate pentru noi și că fără ea sătenii noștri ar fi fost de mult deposedați de micile lor proprietăți, în care se mențin azi prin artificul legii. De aceea credem că dacă e vorba ca cele 400.000 hectare ale persoanelor morale să rămână de mână moartă, apoi e preferabil ca ele să fie indisponibile în mâinile țărâtimei.

Aici ni s'ar putea ridica o altă obiecțiune de ordin pur economic: în adevăr, dacă din punct de vedere politic și social, indisponibilitatea pământurilor țărănești a fost o necesitate și până la un punct o binefacere; apoi din punct de vedere economic ea a fost o nenorocire. Proprietatea inalienabilă, excluzând concurența în jurul solului, lasă pământul în mâna unor proprietari incapabili, din care pricină suferă producția națională, și nu e mai bine ca moșiile să rămână întregi în mâinile așezămintelor de binefacere, decât să fie fărâmițate în loturi țărănești?

Obiecțiunea aceasta își are rostul ei, și a devenit mai cu seamă gravă de când actualul președinte al consiliului a scutit de darea funciară proprietățile țărănești până la 6 hectare. Fărâmițarea mării proprietăți, în mici loturi țărănești, ne va duce la situația că mai nu se mai cunoaște impozitul funciar la țară.

Situația, recunoaștem, e anormală dar ea e cerută în chip imperios de superioare interese naționale. Proprietatea rurală, încăpută pe mâinile sătenilor se depreciază, pentru că produce mai puțin decât marea proprietate; restrânge resursele Statului, pentru că e scutită de darea directă; e moartă pentru comerț, căci devine indisponibilă.

Situația aceasta numai favorabilă țării nu poate fi. Pagubele uriașe ce ea cauzează bogăției naționale sunt incalculabile. Viitorului îi incumbă datoria acestui calcul. Pentru moment ea e însă fatală, căci această pierdere parțială garantează pe sătenii noștri de-o pierdere totală a micilor lor proprietăți, pentru păstrarea căreia încă nu sunt pregătiți.

De aceia credem că încercarea d-lui Ion Lahovary, de-a pune la dispoziția sătenilor cele peste 400.000 hectare ale persoanelor morale, e vrednică de laudă.

*

Ministrul Domeniilor însă n'a reușit. D-sa n'a putut trece peste stavila ce-i opunea art. 19 din Constituție. Există totuși o altă soluție, menită să înlesnească sătenilor noștri ca să capete, cu o oră mai înainte, petecul de pământ la care ei râvnesc de veacuri. Soluția aceasta e, după mine, simplă, și nu necesitează modificarea Pactului nostru fundamental, pe lângă că ea mai are darul să înlăture un mare inconvenient constatat în funcționarea Casei Rurale.

Supun această soluție, judecății cetitorilor mei, cu toată umila modestie a unui om care nu cunoaște lucrurile decât din studiu teoretic.

Iată despre ce e vorba: în cei patru ani, de când

funcționează Casa Rurală, ea a cumpărat moșii de aproape 40 milioane și n'a împărțit sătenilor decât o infimă parte din întinderile trecute în proprietatea ei. Cauza acestei îngrijitoare stări de lucruri e că în părțile țării unde proprietarii vând moșii,—în Moldova—țărani sunt așa de săraci încât nu le pot cumpăra; iar acolo unde sătenii sunt în stare să cumpere pământ—în părțile țării de dincoace de Milcov—proprietarii nu vând. De aici acea uriașă concentrare de moșii în mâinele Casei Rurale.

Proprietățile de mână moartă *ca și cele ale Statului*, împrăștiate în chip egal, pe tot cuprinsul țării, constituiesc o rezervă admirabilă și pot sluji drept supapa regulatorie pentru Casa Rurală.

Moșiile aparținând așezămintelor de binefacere sau Statului, pe cari sătenii ar fi în stare să le cumpere imediat, ar putea fi date Casei Rurale, iar această instituție să fie obligată a da în schimb alte moșii, de o valoare egală, din acea parte a țării, unde sătenii nu pot cumpăra pământ. Eventualele sulte, diferențele de valoare, stabilite în urma unor riguroase aprecieri, ar putea fi acoperite de Casa Rurală, în scrisuri de-ale ei, purtătoare de dobânzi.

Cu chipul acesta sătenii merituși ar putea fi imediat împroprietăriți în mari întinderi de pământ; Casa Rurală s'ar vede debarasată de-o întinsă proprietate, care azi nu slujește scopului ei; iar persoanele morale n'ar fi lipsite nici de moșii, nici de plus-valuta lor viitoare și nici de capacitatea de a dobândi în viitor imobile rurale.

D. Ion Lahovary, care n'a reușit să dea țăranilor un pământ la care, crede d-sa, că ei au dreptul, va avea astfel puțința de a grăbi, cel puțin trecerea proprietății mari în patrimoniul țărănesc.

St. Antim

O IMPORTANTĂ PROBLEMĂ AGRARĂ

Intr'o lucrare de curând apărută,¹⁾ distinsul economist, d-l C. I. Băicoianu, atrage atențiunea asupra unui studiu datorit d-lui Inginer C. Chiru: „Imbunătățirea Agriculturii prin Irigațiuni și Drenajuri“.

În acest studiu, d-l Chiru, arată ce dezastru este, din punctul de vedere agricol, că râurile în România nu sunt încă rectificate. Cele 295 ape curgătoare ce există în țară, păgubesc mult agricultura, din cauza neregularității lor; căci târăsc pământurile vegetale cele mai fertile spre Delta Dunărei.

Rectificându-se apele curgătoare din România, acest lucru nu s'ar mai întâmpla și afară de aceasta, s'ar redă agriculturii un domeniu mare agricol și s'ar putea crea un sistem rațional de irigațiuni și drenajii, care ar pune țara la adăpostul secetelor.

Prin rectificarea numai a râurilor Prut, Siret, Bâr-

lad, Bistrița, Jijia și Olt, s'ar câștiga, după d. Chiru, o întindere de 639.000 pogoane; iar, după informațiunile culese de Ministerul de Domenii, dacă s'ar regula toate apele curgătoare din țară, s'ar putea avea 2.200.000 pogoane, sau 18⁰/₀ din întinderea cultivabilă a țării.

D-l C. I. Băicoianu, bazat pe aceste constatări, arată importanța cestiuinei și cere ca toată lumea să se preocupe de dânsa.

Intr'adevăr, dacă s'ar redă țării 2.200.000 pogoane, averea națională s'ar mări cu cel puțin 650 milioane lei; iar prin irigațiuni și drenajii s'ar ușura cu mult efectele dezastroase ale secetelor și crizele agricole n'ar fi așa de mari și n'ar avea o influență atât de dezastroasă nici asupra economiei naționale nici asupra finanțelor statului.

Afară de aceasta, prin rectificarea râurilor, s'ar putea obține destulă forță motrice, care ar servi mult la dezvoltarea industrială. Să nu se uite, că odată cu împroprietărirea țăranimei pe o scară mai întinsă, multe capitaluri se vor retrage din agricultură și vor trece în comerț și în industrie. Cu cât condițiunile vor fi mai prielnice în aceste ramuri de activitate economică, cu atât va fi mai bine pentru economia națională.

Acestea sunt avantajile ce s'ar putea obține prin rectificarea apelor curgătoare, prin irigațiuni și drenajii.

Se naște acum întrebarea: cum trebuie să se procedeze spre a se începe și a se aduce această operă la un bun sfârșit?

Mai întâiu, d-l C. I. Băicoianu, cere că Serviciul Imbunătățirilor Funciare din Ministerul de Domenii, împreună cu corpul silvic, să pregătească „stabilirea cadastrală și statistica întinderii terenurilor cari sunt de câștigat prin rectificarea râurilor și drenajii“.

Pe baza acestor lucrări, să se facă apoi o lege a apelor, care pe de o parte să stabilească relațiunile juridice, iar pe de altă parte să arate formele sub care ameliorările agricole se pot duce la un bun sfârșit.

Ungurii încurajează inițiativa privată și statul acordă subvențiuni însemnate societăților cari se ocupă cu lucrări de acest fel.

Și în România, care n'a ajuns încă la un echilibru stabil în politică și în administrație, nu se poate cere totul dela stat.

În condițiunile actuale, dacă s'ar susține, că ameliorările agricole să se facă de stat, aceste lucrări ar costa prea scump și s'ar face cu mari întâzieri; de aceea d. C. I. Băicoianu cere ca legea apelor să înlesnească crearea „asociațiunilor de ameliorări agricole în participare cu Statul“. Chiar dacă Statul ar face oarecari sacrificii, totuși va fi recompensat indirect prin dezvoltarea economiei naționale.

Corpul tehnic, care a dat dovezi de capacitatea sa, s'ar putea pune în fruntea unei atari mișcări.

D-l C. I. Băicoianu crede—și cu drept cuvânt—că sunt capitaluri suficiente pentru astfel de întreprinderi. Numai că capitalurile sunt încă timide și trebuie încurajate.

1) *Problema rectificării râurilor, drenajului și irigațiilor în raport cu politica noastră agrară. Vezi și „Economia Națională“ din Ianuarie 1912.*

Terenurile câştigate de asociaţiuni, s'ar putea exploată în regie până ce se vor vinde fie direct ţăranilor, fie prin mijlocirea „Casei Rurale“.

Soluţiunea propusă de d-l C. I. Băicoianu este realizabilă şi s'ar putea aduce la îndeplinire. „Dar pentru întruparea unui astfel de program economic“, zice d-sa, „mai trebuie la noi încă ceva în afară de un text de lege; mai trebuie o acţiune concordantă a partidelor noastre politice în rezolvarea marilor noastre probleme economice, în cadrul cărora intră fără doar şi poate şi această cestiune. Să sperăm că va veni în curând ziua, în care vom vedea înfăptuindu-se şi acest act de maturitate politică, merit să ne conducă la desvoltarea maximului de intensitate a forţelor şi bogăţiilor naţionale“.

Ideile pe cari le susţine d-l C. I. Băicoianu, merită cea mai serioasă atenţiune.

A. D. Damianof

I S T O R I E

INSEMNĂRI DINTR'O CĂLĂTORIE

În vara anului 1911 am parcurs călare patru comitate: *Ciucul*, *Trei scaune*, *Odorheiul* şi *Murăş-Turda*. Mi s'a dat, prin urmare, destul prilej să studiez pe aşă numiţii „Secui de religia românească“ (Olah vallasu székelyek), sau mai bine zis „Români secuizaţi“. Numărul lor se urcă la peste 100.000 de suflete. Nu înţeleg în cele mai multe locuri nici măcar un singur cuvânt din ce grăeşte preotul sub durata slujbei şi ce cântă cantorul. Ei doi: popa şi cantorul, vorbesc în sat româneşte, însă într'o limbă pocită: nici în dialect, nici literar, împestrată cu latinisme silite, iar fraza greoaie şi copleşită de ungurisme. Am văzut, cum după slujba dumnezeiască le predică preotul în limba maghiară şi numai atunci începea poporul să cânte, dar *acum în ungreşte*. Prin biserici sunt icoane cu inscripţii maghiare, statui de ale Sfântului Antonie de Padua şi Sf. Francisc de Assisi. Vai, aceşti fraţi ai noştri, sunt pierduţi pentru vecie. Cu inima înduioşată ne-am încredinţat că biserica numai din pricina aceea strânge în braţe cu atâta căldură mortul, fiindcă are încă în buzunare niscai gologani.

Intr'un studiu separat vreau să mă ocup cu ei; deocamdată constat numai că în părţile acestea, unde elementul românesc e icuit între Secuii catolici, religia catolică i-a încolţit deja cu veacuri mai înainte. Desnaţionalizarea lor cu multe sute de ani în urmă s'a început, iar unirea (aproape 90⁰/₁₀ sunt uniţi) n'a fost priincioasă de loc, ca să poată pune stavilă acestei desnaţionalizări.

Între Secui e lătit mai ales cultul *Sfintei Marii*: în mănăstirea din Şimleul Ciucului se găseşte o statuă foarte frumoasă, înaltă de 2.27 cm., a Fecioarei. Statua e din lemn de teiu. O ştire spune că *Mihaiu Viteazul* ar fi ars mănăstirea şi biserica la 1600, îndemnat fiind de unitari (ariani). Oamenii lui ar fi

ucis pe călugări şi ar fi jefuit avuţiile bisericii. Numai statua a scăpat întreagă, deşi n fost bătută cu gâr-baciul şi lovită în faţă cu sabia, iar micul Hristos din braţe-i izbit în cap cu buzduganul. Unul dintre ostaşi i-a înfipt în gât şi suliţa.

O altă ştire atribue aceste fapte oastei domnitorului ardelean, supărată fiind pe Secui, din pricina că au rămas credincioşi lui Mihaiu-Vodă. Tradiţia şi însemnările franciscanilor spun că statua s'a adus cam pe la 1520 din *Bacău* la Şimleul Ciucului. Prin urmare statua Fecioarei, despre care vestesc cronicile franciscanilor că „n'a fost şi nu va mai fi în lume mai frumoasă“ şi care arată oareşi care urme de stil bizantin, e sculptată pe pământ românesc.

Am văzut biserica frumoasă din *Kèzdi-Esztelner*, clădită cu banii Doamnei *Marghita* şi biserica impozantă (lungă de 49 de paşi şi lată de 8 paşi) din *Kèzdi-Szent-Seler*, ridicată de *Catalina* (Clara?) nevasta lui *Alexandru-Vodă*. Podoaba bisericii e boudul mândru moldovean ce vesteşte că în aceste locuri banul românesc a scăpat catolicismul.

În „domus historia“ de care se găseşte în fiecare mănăstire şi unde se înregistrează în şir cronologic evenimentele mai însemnate, se vorbeşte de un „cubicularius“ al lui *Mihaiu Viteazul*, care, fugind dinaintea Tătarilor, e găzduit în mănăstirea din Şimleul Ciucului şi se face catolic (ca „frater“ se trimite apoi în conventul franciscanilor din *Pojon*). Iar, ce e mai curios, însemnările spun că tot atunci şi *Mihaiu-Vodă se face catolic*. Despre acest „cubicularius“ se scrie că latineşte înţelegea puţin de tot, vorbea însă pe deplin greceşte, franţuzeşte, italieneşte, româneşte şi turceşte, căci a fost crescut în Constantinopol.

Fiind vorba despre Mihaiu Viteazul, amintesc că *Andreiu Huszti*: „O és uy Dacia“ (Viena, 1791) încă publică epitaful murdar, despre care am scris în „Noua Revistă Română“. Huszti şi traduce epitaful în ungreşte (p. 243—244).

În mănăstirea din Şimleul Ciucului am dat de lucrările unui român, care s'a făcut franciscan: *Ion Kajoni* (1629—1687). El însuşi se iscăleşte totdeauna „Valachus“. Şi pe organele din biserica franciscanilor de acolo se poate ceti: „Scriptum anno 1664. Fr. Joannes Kajoni *Valachus*“. El ne-a păstrat notele a două jocuri româneşti şi ale unei doine minunate. Ele sunt cele mai vechi monumente ale muzicii noastre populare. Lucrarea mea despre Ion Kajoni e deja sub tipar.

Tot în cursul verii anului 1911 am cercetat şi biblioteca frumoasă a gimnasiului reformat din Cluj, unde am dat de unicul „Graduale“ românesc (cvart mare, 422 de feţe), scris în veacul XVII şi folosit de Români calvini. La rugarea mea direcţia gimnasiului a trimis acest monument preţios al vechei noastre literaturi la biblioteca Academiei de ştiinţe din Budapesta. Cinci luni am muncit, până ce am copiat o mare parte din el şi am făcut studiile necesare. Prin o discreţie, pe semne, a vre-unui oficiant dela biblioteca Academiei, s'a strecurat vestea în ziarele ungreşti că lucrez la copierea unui „Graduale“ românesc,

pe care l'aş fi găsit în biblioteca „unitarilor“ din Cluj. Ştirea, ajungând în ziarele noastre, din „unitari“ (ariani) s'au făcut „uniţi“! Mă grăbesc deci a aduce la cunoştinţa celor interesaţi, că nu e vorbă de „unitari“, cu atât mai puţin de „uniţi“ (greco-catolici), ci de *reformaţi*, în a căror bibliotecă din Cluj se mai păstrează şi alte monumente de mare valoare pentru literatura noastră.

Prof. Dr. Gh. Alexici
dela Universitatea din Budapesta

CRITICA DRAMATICA

SHAKESPEARE¹⁾

Dacă toate făpturile omenesti ar avea o aceeaşi înfăţişare, aceleaşi gânduri şi dacă ar vedea şi preţul în acelaşi chip, lumea ar fi prea uniformă, iar multora le-ar părea rău că n'au rămas în necunoscut; ceiace însă naşte interesul şi frumuseţea firii, este tocmai marea ei varietate. Un acelaş lucru este văzut şi preţuit în atâtea chipuri diferite, încât devine un lucru care place şi interesează pe cei mai mulţi oameni să caute şi să examineze multele păreri care se alcătuiesc. Multe dintr'acestea deşi greşite sunt îndreptăţite printr'o formă particulară de caracter, altele greu de înţeles printr'o logică căutată, iar cele mai multe printr'un criterium cu îndestulare cinstit. Fericiţi aceia care întâlnesc adevărul! Făpturi privilegiate ale firei, căroro ea le dăruieşte o mai mare isteţime, un spirit de elită delicat şi o simţire înaltă!

Iată un om căruia nu i-a lipsit şi nu-i lipsesc nicidecum mulţimea părerilor asupra operilor pe care le-a alcătuit, fie în ceiace priveşte valoarea lor literară, fie întru tâlcuirea diferitelor caractere pe care le-a desinat şi cizelat într'un chip atât de minunat. Acest om este Shakespeare! La acest nume condeiul îmi tremură între degete, aşă de mare este cinstea pe care mi-o inspiră un așa geniu! Ceiace îmi dă putere şi mă îmbărbătează este dragostea cea nemărginită pe care o am pentru dânsul şi multumită căreia nădăjduesc că mă va iertă de îndrăzneala că fac dintr'insul ţinta cea dintâi a bietelor mele cugetări. *William Shakespeare!* Analizatorul nesecat al patimilor omenesti! *Tâlcuitorul desăvârşit al acelei opere mari a lui Dumnezeu care se numeşte om.*

Din tot ceace voi scrie despre interpretările mele asupra lui *Hamlet*, *Macbeth*, *Regele Lear* şi *Othelo*, ştiu că nu voi spune nimic nou; nu este uşor să se găsească ceva nou de spus asupra lui Shakespeare care a fost analizat şi tâlcuit de mai

1) Teatrul Naţional din Capitală a reluat reprezentarea cu mult succes a lui Hamlet, după atâtea amar de vreme de când nu s'a mai reprezentat pe scena, care trebuia să se îngrijească—ea, cea dintâi—de cultul monumentelor dramatice.

Cu prilejul acesta revista noastră va publica în traducerea d-lui Dr. Fl. Simionescu, o serie de comentarii ale marelui tragedian italian Tommaso Salvini, cel mai de seamă interpret al lui Shakespeare din pleiada lui Ristori, Rossi şi Giacinta Pezzana.

Aceste comentarii asupra lui Hamlet, Macbeth şi Othelo, de-un indiscutabil interes actual, au fost precedate de o introducere şi de o schiţă a vieţii „Marelui Will“, care a apărut în no. 5 al revistei.

bine de trei sute de ani! Dar dacă voi spune lucruri deja cunoscute, cel puţin voi spune ceace gândesc eu, destul de mângâiat că mă voi apropia de alţi scriitori. Neîndoios că reflexiunile şi ideile mele vor face pe mulţi să se gândească că mii de scriitori desăvârşiţi au răspândit deja cu îndestulare o mulţime de interpretări şi analize asupra acestui câmp de imagini şi de ştiinţă şi că biata mea încercare va rămâna pierdută astfel încât să nu se mai prenumere. Aş fi dorit să rămâiu, numai şi veşnic, interpretul scenei, dar mi-a făcut-o bună să mă împingă, să mă îmboldească, aş putea zice să mă siluiască să scriu, şi am scris; scriu mai mult pentru a face ve placul prietenilor mei, atât italieni cât şi străini, decât pentru mine însumi; mai mult din bunăvoinţă decât din fudulie. Acum, că făcui această destăinuire pe care trebuie să o fac şi care va potoli răutatea criticei, pornesc cu mai multă îndrăzneală şi încredere în noianul reflexiunilor mele, nădăjduind, că o mână generoasă nu mă va lăsa să mă încurc.

§

Printre atâtea păreri greşite pe care le-am auzit repetându-se de atâtea ori, este una după care aceia cari nu cunosc limba englezească, nu pot să interpreteze operele lui Shakespeare! Fără îndoială, traducerea sunt mai întotdeauna inferioare originalului, dar ele nu opresc putinţa de a deosebi gândirile, de a interpreta caracterele, de a se potrivi cu persoanele lor.

Dacă marelui geniu britanic i-a plăcut să facă ca dramele sale să se dezlănţuiască când în Italia, când în Danemarca, Anglia, Scoţia, este pentru că a dorit să fie universal, după cum a şi devenit, lăsând acelor care s'au însărcinat de a-l face cunoscut, printre diferitele naţiuni, câmp liber ca să interpreteze persoanele sale după regulile diverselor tradiţiuni, diverselor sentimente care însuşesc pe popoare şi pe care el le-a vădit într'un mod mare; dacă a fost poliglot, nu mi-e teamă s'o spui că s'a slujit de diferite idiome, pentru ca să dea compunerilor sale coloritul adevărat al locului acţiunii; de asemenea, a mărşini numai rasei anglo-saxone însuşirea de a-l putea interpreta cuviincios, mi se pare a săraci, aş spune, a ponegrî chiar, vârva poetului deacum universală.

Dacă vechii autori greci au fost prea aşpii în observarea regulilor lui Aristote, care propovăduia unitatea de loc, de timp şi de acţiune, trebuie să recunoaştem că Shakespeare a fost silit să fie prea liberal. A fost silit de vremea în care scria, atunci când teatrul în Anglia era prea primitiv şi când avea în faţa lui un public puţin inteligent şi neobişnuit cu reprezentări savante; într'adevăr, elita instruită a societăţii o muştră cugetul să se ducă în acele taverne în care se jucă teatru, iar până când regina Elisabeta n'a îngăduit reprezentarea lui *Henric VIII* la palatul dela Windsor, operele lui Shakespeare n'au fost preţuite decât de câţiva rari iubitori de frumos şi de sublim. Dacă ar fi trăit în vremea noastră, am neşovăita credinţă că el n'ar prea fi schimbat forma şi măsura în operele sale, şi noi n'am vedea pe scenă, aceiace desigur a lăsat pe de-aîntregul în grija de a se reconstitui după imaginaţiunea spectatorului cultivat şi inteligent. În sprijinul acestei păreri dau numai o pildă. În *Hamlet*, la ce slujeşte, vă întreb, întâia scenă din primul act, în care umbra tatălui lui Hamlet se înfăţişează lui Horaţiu, Marcel şi Bernard? Aceste trei persoane nu povestesc lui Hamlet în a doua scenă din acelaş act, tot aceea ce au văzut în cea dintâi? Inchipuiţi-vă acum, că ar

fi artiști destul de îndemânateci, pentru a descrie și a zugrăvi cu cel mai desăvârșit adevăr uimirea și spaima pe care o încerc la această aparițiune neașteptată; închipuiți-vă niște ascultători a căror educațiune dramatică ar fi făcută, și spuneți-mi dacă, lăsându-se în întregime imaginațiunii lor grija de a întocmi acest epizod, nu s'ar ajunge la un efect mai mare și mai adevărat, fără ca acțiunea să-și piarză din însemnătate? Adaog că în folosul progresului artei ar trebui să se înlăture venirea pe scenă a actorului fantomă. Cât de mare n'ar fi închipuirea, dacă făcându-se că ascultă cuvintele pe care năluca i le adresează, Hamlet și le-ar repeta lui însuși, împins de puterea emoțiunii și dacă ceilalți actori s'ar preface că văd umbra, care însă, rămâne nevăzută ochilor spectatorilor. Nu veți ascultă nicidecum pașii măsurăți și grei resonând pe pardoseala scenei, în această închipuire de năluca care nu este nici chiar transparentă și ușoară; nu veți vedea un trup cu oase, nervi și mușchi, acoperit cu o pânză cu solzi de pește, sau cu o platoșă și un coif de carton, mișcându-se, mergând și venind ca cine știe ce muritor; nu veți vedea ceiace este și mai cu vârf, o lumină electrică șovăitoare și zgomotoasă care nu slujește decât să lumineze și mai mult închipuirile artei și să arunce o desăvârșită dezamăgire asupra spectatorilor.

Câțiva credincioși ai operilor lui Shakespeare, evlavioși dar pedanți, vor zice: „Așa a voit-o, așa trebuie făcut!” Nu; el ar fi voit într'alt fel, dar a fost împiedicat prin aceiacă, publicul în vremea pe când el trăia, aveă despre dramă, o idee înapoiată. Acum, când vremurile s'au schimbat, când gustul este mai subțiat, când ascultătorul este instruit și inteligent pentruce să nu ne dezlănțuim de aceste piedeci, care după mine întârziază și pricinuesc rău progreselor adevărului și frumosului în artă? Nu mă gândesc aci să le dau afară cu desăvârșire, fiindcă ar fi să dărâm în cea mai mare parte, concepția fundamentală a tragediei, dar să aduc aceste modificări de formă, care sunt cu puțință și cari se potrivesc mai mult cu nevoile vremii.

Tot ce face am spus până aci se îndreaptă înspre tot ceiace se întâlnește drept neadevărat și nefiresc în operele poetului englez și tot ceiace am spus aci, se cuvine și oricăror scene în cari, după mine, înfățișarea realistă năpăstuieste idealul publicului de azi. Iată pentru ce, îmi mai îngădui să scot de subt ochii spectatorului sugrumarea Dezdemonei. Arta este neputincioasă să deă cu acurateță și adevăr această luptă groaznică! Sau, ar trebui atunci să fie gătită câte o actriță ori de câte ori se reprezintă *Othello*, și nu cred că cu toată dragostea pentru artă și cu toată cinstea pentru autor, s'ar putea găsi vre-una care să primească aceasta.

Închipuirea publicului nu desăvârșește oare mai bine zvârcolirile violente ale ucigașului și ale victimei? Tabloul nu este mai colorat în acest mormânt închis decât expus sub o lumină falsă la vederea spectatorului? Nu se înlătură astfel groaza, repulsiunea, scârba pe care o asemenea scenă o pricinuește simțurilor acelora care privesc acest act respingător și brutal? Cine va spune contrariul? Aceia, poate, cari mulțumindu-se să producă un efect iluzoriu și de rând cu culori nesigure și palide, nu cunosc greșala pe care o întipăresc întregului tablou.

O altă scenă de acelaș gen, care mi se pare alcătuită numai pentru un public neînțelegător și care este neadevărată, avându-se în vedere caracterul lui *Othello* este aceia când Cassius povestește după îndemnul lui Jago, iavașurile pe care le simte

alături de amanta sa Blansa și chipul cum a căpătat dânsul faimoasa batistă. *Othello* este ascuns și cele câteva cuvinte pe care le prinde din gura lui Cassius, el le socotește ca potrivindu-se Dezdemonei; cum aceasta putea să-i lase oarecare îndoială, el descoperă în mânele lui Cassius această podoabă a grațiilor dobândite, batista pe care Maurul o dăruise Dezdemonei.

Este oare cu puțință ca un om cu caracterul neîmblânzit și iute ca Maurul să asculte povestirea necinstei sale, chiar din gura aceluia pe care îl crede de făptuitor și să se stăpânească?

Nu v'ați așteptă mai de bună seamă, să-l vedeți năpustindu-se ca un tigrul asupra lui Cassius ca să-l sfâșie? Aceasta ar putea să aibă drept sfârșit recunoașterea greșalei, și atunci tragedia ar fi isprăvită; așa că trebuie sau să se înfățișeze scena în paguba caracterului lui *Othello*, sau să fie înlăturată cu desăvârșire.

La Cintio Giraldi, din a cărui legendă Shakespeare și-a împrumutat subiectul, această scenă lipsește. Giraldi călăuzește prin rahtivanul său pe *Othello* la casa lui Cassius și de afară îi arată prin fereastra deschisă în spre uliță, batista pe care Blansa o imitase cu desăvârșire după aceea a Dezdemonei și pe care ea o dăduse ca dar lui Cassius.

O altă licență ni se pare că este aceia când *Macbeth*, după ce a săvârșit regicidul, vine să povestească nevestei sale impresiunile pe care le-a încercat înainte și după crimă. Oare, în curtea castelului dela *Invernass*, unde la fiecare minut putea să fie auzit sau să fie văzut mânjit de sânge, și prin urmare să piarză rodul unei așa de mari fără-de-legi, poate el să povestească aceste impresiuni? Desigur că nu. Cea d'întăiu pornire a omului care săvârșește o crimă, este ca să caute locul cel mai depărtat și mai ascuns pentru ca să facă nevăzute toate urmele omorului; dar mulțumită numai cumințeniei lui *Lady Macbeth*, el se hotărăște, dar prea târziu, să părăsească acest loc primejdios; și trebuinta schimbărilor de decor de care Shakespeare se folosește adesea, se găsește în acest caz, cu prisos îndreptățită.

Aș putea să citez multe alte licențe de timp și de loc, anacronizme și neadevăruri, dar cititorul va înțelege că nu mă îndeletnicesc să săvârșesc critica operilor lui Shakespeare, fiindcă îmi dau bine socoteala că nu sunt destoinic pentru o sarcină așa de grea și așa de îndrăzneată, dar are să priceapă cu câtă băgare de seamă și cu câtă evlavie m'am încumetat în studiul serios și pătimaș al operilor sale.

Mai înainte ca să încep studiul filozofic al compunerei și al caracterelor lui *Hamlet*, *Macbeth*, *Regele Lear* și *Othello*, am consultat legendele dela care poetul și-a împrumutat subiectele; am pus să mi se traducă comentariile și criticele englezești și nemțești și am citit ceiace s'a scris în italienește, franțuzește și ispaniolește. Cele d'întăiu comentarii erau întunecate și din cale afară de nepotrivite între dânsele; italienii râvneau să deă judecăți fără de apel; francezii erau nelămuriți, ușurei și încărcăți de închipuirea galică; scoțorătorii lui Cervantes și Lope de Vega mă sfătuiră mai mult, dar socotind bine, hotărîi să nu întreb alți comentatori decât pe însuși Shakespeare! Oh! artiștii ai lumii dramatice, păziți-vă de a rătăci, căutând obârșia diferitelor caractere pe care el le-a zămislit! Numai dela acest izvor puteți să îndestulați setea voastră de știință. Adăpați-vă dela această apă sănătoasă, simplă și curată și mintea voastră se va deschide fără oboseală și fără de ezitări într-o înțelegerea tainelor închipuite.

Indată ce veți fi cunoscut legenda subiectului pe care îl tratează, adresați-vă lui, studiați-l în fiecare frază cu răbdătoare grijă, statorniciți legăturile tuturor icoanelor între dănsule, scormoniți cu liniște caracterele, transportați-vă cu gândul la timpul și la locul acțiunii; studiați cu adâncime moravurile și patimile și mulțumită acestei împreunări, vă veți potrivi mai cu înlesnire cu personagiul vostru, veți creia tipul pe care trebuie să-l înfățișați cât mai desăvârșit cu putință. Răbdarea să nu vă părăsească! Când veți crede că ați sfârșit, gândiți-vă să re-incepeți... Stăruiti! Shakespeare nu poate fi studiat în deajuns!

Urmând acest principiu și cu această încredere conștiințioasă, mă încumet să săvârșesc analiza (bine înțeles, nedesăvârșită) a caracterului lui *Hamlet*¹⁾.

Fl. Simionescu

după comentariile lui Tommaso Salvini

LITERATURA

Albumul

D-nei A.

*Am răsfoit aseară prin vechiul tău album:
Un șir lung de ferestre, ce stau de mult uitate,
Cu mucedo pervazuri, cu storuri jos lăsate,
La care rar se-oprește vre-un trecător din drum.*

*Ridici un stor, și totul stă 'n fața ta deschis:
Odăile cuprinse de-o liniște sihastră,
In colț clavirul vesel, maci roșii într'o glastră
Și peste toate, blândă, lumina unui vis...*

*Privindu-le acuma, se țese-o jale grea,
Ce-ți ia în stăpânire și inima și gândul.
Ai vrea să treci odată odăile de-a rândul,
Dar ușile-s închise și nu mai poți intra.*

*O lacrimă pe gene îți tremură duios,—
Trist soare, ce se-arată ferestrelor tăcute.
Tu, una câte una le 'nchizi cu gesturi mute
Și storurile toate le lași, cu 'ncetul, jos...*

Castor & Pollux

Toamnă

*Rădurea plânge, bolta plânge,
Uscate crengi cer îndurare,
Amurgul se jărâmă 'n sânge—
Și vara moare.*

*Se zbate sufletul, se frânge,
Spre ceruri brațul se ridică,
Curg ploii de-aLEAN și plâns de sânge—
Și omul pică...*

Ieronim Laurian

«LA MASA CALICULUI»

— Nuvele și schițe de Caton Theodorian —

„Cine-a cunoscut casa și curtea lui Nicula, cum eră până mai an, se cruțește de ce-a ajuns acum. Unde mai e grădina cea cu toate neamurile de flori: lălelele, verbinele și portulacul, merișorul și liliacul? Unde-s roadele cele zămoase, scorușele și zarzările, merele și vișinele? Se pustiește curtea; iar casa din albă ce eră, văruiată la Paște și la Vinerea mare,—nici n'o mai cunoști! Pe moș Nicula, bătrân, nu-l mai vezi brichisind între răzoare, or curățind scoruși de omizi. Toate s'au părăginit în juru-i.

Că s'a săturat. L'a prins uritul. Stă mai mult în casă. Florile se ofilesc nestropite, pomii nu mai rodesc și-l apucă toamna cu scurteica pe umeri, stând pe prispă, uitându-se cu mâna la gură, în zări. Singur cuc, i s'a făcut viața povară și de multe ori oftând, se gândește că i-o fi venit veleatul. Fața i se tăbăcește, oasele îl dor, și-i e silă.

A început să și uite. Portița cu drugul tras pe dinăuntru, când grădina eră numai o floare și pomii numai o roadă, rămâne câte odată de perete, iar lighioanele tabără în curte, de-l fac să ia vătraiul și să le alunge dând guri“. (Curtea lui Nicula pag. 21).

*

Dacă rândurile acestui citat, prin magia cuvintelor au reușit să-ți surprindă atenția și să-ți trezească o lume în care te statornicești cu drag, cititorule, mă poți urmări mai departe, sunt sigur că ne von înțelege. Altminteri, te sfătuesc să-mi înlături articolul.

Eu înțeleg critica—sau mai bine recenzia literară—drept un plăcut colloquiu lăuntric pe care recenzen-țul îl provoacă în sufletul cititorului, asupra unui subiect interesant pentru amândoi. Intru cât se află puncte de contact între sensibilitatea și priceperea amândorura, recenzia își are rostul ei, dacă ațată cât mai multe chestiuni, scoțoește cât mai multe aspecte ale problemelor de estetică urmărite cu predilecție de amândoi.

Când citesc o recenzie într'un ziar, n'o fac pornind dela ideea că sânt inferior celui care-o scrie, dar fiindcă reprezintă pentru mine un efort de meditație pe care eu nu l'am făcut, și pentrucă oferă priceperii mele un prilej atrăgător de control de convingeri.

Tot asemenea nu scriu o recenzie cu pretenția absurdă că cititorul mi-e inferior, ci pentrucă munca mea îi oferă în câteva minute, concluziile mai multor zile de muncă—concluzii pe care e absolut liber să le aprecieze cum vrea, să le adâncească și mai departe chiar.

Știu că se găsesc și alte firi de cititori, cărora le plac afirmările sentențioase, tonul doctoral care nu admite replică, autoritatea enunțării apodictice, înaintea cărora trebuie să te pleci fără a crâcni.

Sunt destule firi pasive, dornice de imobilizarea unui jug intelectual, mase care se mișcă numai strânse

1). In n-rul viitor al N. R. R.

în pintenii reclamei poruncitoare, bucuroase să primească de-a gata o impresie, o direcție de judecată, —fiindcă nu au prin ele înșile nici una. Nu către cititorii aceștia se îndreptează recenziile mele. Ei formează totdeauna zestrea obișnuită pe care un anumit fel de critică, o face unui anumit fel de autori.

Mie, mi-i destul să știu că am atras atenția cititorului asupra unei lucrări, pe care el ar fi apreciat-o și *fără informațiile mele*, dacă ar fi cunoscut-o înaintea mea. Și cum nu trăim în lumea absolutei tăceri și izolări,—o operă nouă e un prilej de comună oglindire, de unificare a împrăștiatelor noastre păreri, de împărtășire a noastră a tuturora din prisosința unui suflet de artist.

Și acum, înțelegi fiind, că orice caracter de impunere silnică a convingerilor, lipsește acestei critici, să trec mai departe.

Care-i nota sufletească a autorului, așa cum ră sare din subiectele pe care le atinge?

D-l Caton Theodorian îmi face impresia, că nu preumblă prin lumea ce-l înconjoară și de unde-și trage inspirația, o figură crispată de un anumit rictus de neîncredere, de pesimism sau de ironie,—nici n'are naivitatea care se amăgește ușor și perpetuu, de toate sclipirile viclene ale vieții. Pe figura lui flutură pururea un zâmbet de o inteligentă bunăvoință, pentru că în adâncu-i s'a cristalizat un fel definitiv de a privi viața: cunoașterea deplină și în partea ei bună și în partea ei rea; are încă entusiasm pentru cea dintâiu, și un amabil, iertător surâs pentru cea de a doua.

Inarmat cu echilibrul aceste psihic, el coboară în lumea eroilor pe care-i descrie, atât de deosebiți prin caracterele lor.

D-l Chendi semnaleză cu oarecare nedumerire, această varietate, dar spune în acelaș timp,—și cu drept cuvânt—, „Nu ne trece prin gând să-i aducem d-lui C. Th. vre-o invinuire“. Când are un autor „une bonne humeur“ atât de egală, lesne poate să se sco boare în mediile cele mai deosebite. El ne va aduce *de ori unde ar fi*, un ecou în care realitatea pătrunde cu nota ei justă.

Dimpotrivă, un autor care ar coborî în arena lumii cu o mască rigidă, împietrită de sentimentul unui *parti pris*, va fi cu necesitate refractar pentru anumite colțuri de viață; chiar de le-ar atinge, le-ar deformă. Un astfel de autor s'ar însufleți numai pentru aceea ce i-ar interesă firea lui pornită într'o anumită direcție (satira de ex.) și firește, din pricina acestei predispoziții sufletești, atmosfera subiectelor va fi mai unitară, și mediul social descris, mai restrâns.

Pentru a fi variat în subiecte, C. Th. nu e lipsit însă de unitatea ce se cere unui talent adevărat: felul cum își construiește el ficțiunea artistică, va fi acelaș în toate nuvelele, iar eroii săi, *din orice mediu social ar fi*, sunt priviți după cum vom vedea, sub acelaș unghi, studiați din acelaș punct de vedere.

Ceea ce-l interesează în primul rând pe autor, e

omul, nu mediul, iar în *om*, o anumită funcțiune sufletească, din care noi să deducem *întregul*. El vede sufletele pe cari le descrie, mai mult *în exercițiul voinței* lor, iar celelalte facultăți le subordonează mecanismului acestei forțe și lasă mai mult imaginației noastre prilejul să le evoace. E acesta un *ricochet* artistic de toată abilitatea, un meșteșug de a evoca prin propriul nostru ecou, ecouri mai depărtate cari creează singure atmosfera și fondul de care are nevoie tabloul în povestirea autorului.

E o rară calitate pentru un autor, de a fi un *descriptiv de voinți*, fiindcă se cere o deosebită ingeniositate în crearea situațiilor unde să se miște în plin firesc, fisionomia voinței descrise. Fiecare caracter va fi pus în atmosfera care-i convine mai bine și în situația de fapt care-i îngăduie să se manifesteze mai puternic. Ori care ar fi individul,—slab sau puternic,—ceea ce-l interesează pe C. Th. e *clipa actului de voință* în jurul căruia se înnoadă povestirea. Atât de mult îl ispitește pe d-l Theodorian voința eroilor săi, încât chiar *Isădia*, sufletul cel mai plăpând din câte le descrie, vrea ceva și ea cu *stăruință*: *puiul de bibilică* din curtea boerului. Și cu toată cruzimea ștregarilor cari o pândesc cu pietre, s'o isbească, ea, la un noroc, înfruntă primejdia, înfruntă și ocările slugilor, își biruește și fireasca ei sfiiciune, pătrunde în curtea boerului și își capătă puiul.

În „*Fenomenul*“ Lenuța Hariton (lucru caracteristic pentru nota esențială ce voesc s'o stabilesc) eroina e descrisă *nu în epoca de suferințe* ce îndură cu bărbatul său, dar când serbează pasul desrobirei, când prăznuiește evenimentul fericit al divorțului!

În „*Ceasul Rău*“,—iată pe admirabilul „Bărbucică“ „cheia preefcturii“ omul care a îndurat toate umilirile mai marilor cari abuzau de munca lui de mic funcționar; ei bine, în momentul când o moștenire neașteptată îl pune în rândul boerilor în fața cărora sta odinioară cu pălăria în mână,—el *nu-și dă coatele* cu dâșii, (orice parvenit pe care vântul soartei prielnice l'ar fi aruncat între ei, s'ar fi asvârlit în brațele lor) dimpotrivă, tocmai împrejurarea aceasta e un motiv pentru „Bărbucică“ să simtă că între el și oamenii acelei lumi, se face o prăpastie pe care *nu voește s'o treacă*.

În „*Două Perechi*“ rău împerechiate de soartă, voința lor a restabilit cursul natural al afecțiunilor reciproce, și ca într'o figură de quadrille, bărbații trec în diagonală, dela un „vis-à-vis“ la celălalt și s'alege poezia a două suflete de-o parte, violența patimei de alta, încât, când cei doi vinovați închină beți paharele:

— „Prosit Carolina“.

— „...rosit Leopold“.

umorul izbucnește nestăpânit, din aspectul comediei vieții, atât de duiosă și atât de comică, după feluriții ei actori.

„*Buzele*“ sunt imnul unei biruințe pe care un bărbat a știut s'o câștige asupra încăpătănării soției sale, robind-o până într'atâta, încât ceace la început

respingeă din capriciu, se schimbă în urmă într'un izvor de farmec.

„*Bolnavul dela No. 3*“ e o luptă dârjă între sensualismul unei femei și ascetismul unui bărbat, luptă care nu se rezolvă decât ca un ecou depărtat, într'o minte ruinată în întunericul nebuniei, unde revolta împotrivirii tot își mai prelungește depărtatu-i ecou.

Nu mai înmulțesc exemplele căci voi avea prilejul să fac aceeaș constatare și asupra celorlalte bucăți vorbind de calitățile stilului d-lui Caton Theodorian.

Stilul unui autor trădează toată vigoarea cu care noțiunile sale se înlănțue, se îmbrățișează, se încleştează între ele, pentru a țese în mod vizibil înaintea noastră, felul de urzire al invizibilei pânze sufletești.

Un citat e de ajuns ca să ne spue ce fel de stofă e un autor, cât conținut de simțire e în stare să pună el în cupele vorbirii. Ne va destăinui dacă e un sentimental căruia îi place să se reverse ca o apă fără matcă, sau un spirit căruia îi place să se concentreze; dacă avem a face cu un ochiu care vede în inima lucrurilor și în totalitatea lor tot deodată,—sau e numai o vagabondă lunecare la suprafață.

Din citatul cu care începe articolul și cercetarea mai de aproape a stilului d-lui Caton Theodorian, cititorul va putea constata forța de evocațiune pe care o are autorul în descrieri, evocațiune ce-o împrumută une-ori cuvintelor celor mai simple. Priviți la figura aceea a lui moș Nicula pe care „*il apucă toamna cu scurteica pe umeri, stând pe prispă*“. „Fața i se tăbăcește, oasele îl dor și-i e silă“. Toate notele sunt concrete, active și concentrice. Autorul mănuește cu înlesnire o pastă groasă dar docilă sub siguranța penelului său de pictor al realității. Și la el *faptele* formează simbolul unei *gândiri* neexprimate, dar care, totuș, o simți ascunsă ca sâmbure al acțiunii. Figura ce ne-o desinează se mișcă înainte-ne cu autonomia întreagă a ființei ei, căci autorul nu o scapă nici o minută din vedere. Ii urmărește în mișcări gândurile, și în gânduri *hotărârile*. Această încordare a puterii sale de atenție pe care ne-o împrumută și nouă, isvorăște dintr'o calitate prețioasă a autorului: *contemplația pasionată*, contactul intim și cu realitatea externă și cu lăuntricul personajilor sale. Din această dublă viziune, isvorăște fără îndoială sobrietatea stilului și puterea lui evocatoare: lumea externă descrisă de dânsul nu se suprapune peste siluetele personajilor, ci ne apare în armonie cu ele, o vedem prin ochii lor; ceace îngreuiază citirea unor povestitori, este sau plutirea prea în abstract, sau nomolirea în concret. O cumpănă între ambele elemente e singurul meșteșug prin care un autor poate fi cu plăcere citit dincolo de generația care l'a ascultat.

Caton Theodorian, cu un simț măsurat de gradăție, pornind din afară înlăuntru, ne duce încet încet la cunoașterea unui suflet: Nicula. E interesantă viața lui? Când sfârșim de citit povestea, vedem că farmecul stilului isvorăște direct din claritatea cu care ne ajută să privim ca printr'o fereastră, în taina și isbânda unei vieți. Am pătruns în cutele unei inimi,

care pustiită de răvășirea zilelor, părăsită și uitată *reuşește totuși să se vindece de penibilul sentiment al izolării și-al apropierei morței*, printr'un mijloc care niciodată nu dă greș; ca un al doilea Faust pocăit, eroul creiază împrejurul lui o lume care să trăiască, să atârne toată *numai de el*. Și fiindcă trebuie și aci conflictul și biruința unei voinți, ca să dea farmec și intensitate vieții, iată că apare năsdrașul Murzuc, motanul care înfrângând până ce și ura de rasă a câinilor—tovarășii lui de ogradă—se face stăpânul lor iubit, birue și pe moșul, răsfățat îi sare drept în creștetul capului, „de unde semeț, grozav, cu mustățile țepușe, chiorând dintr'un ochiu, prinde să-și privească împărăția.“

Profundă ca simbol, și fermecătoare ca pitoresc, cred că și cel mai pretențios va recunoaște citind nuvela aceasta cu atenție, că e una din podoabele nuvelisticii române.

De sigur se scriu azi multe lucruri scilpitoare ca stil, cugetare, dar sunt puține excepțiile în care să nu se resimtă pripa profesionistului.

Deși virtușii aceștia își impun la întâia citire „printr'un artificiu de ordin mai mult extra-literar“—cum observă foarte bine unul din prietenii mei literari, publicistul ieșan Al. Verner—eu cred însă că tocmai aci stă și friabilitatea acestei literaturi. Caton Theodorian cred că face parte din câteva fericite excepțiuni.

Poate unde el duce o viață la adăpost de sbuciumul istovitor al grijei zilei de mâine, își poate permite luxul să scrie pe îndelete și să publice fără grabă. De aceea va fi având poate lucrările sale aspectul de stalactite... Ca cititor, m'am isbit dela prima dată în mod plăcut de închegarea rezistentă a gândurilor, de coeziunea evidentă a frazei elaborate în deplina odihnă a sufletului. Puterea stilului sobru, halucinează câte odată simțurile până la impresia imediată a realității, (vezi descrierea furtunei în „Fenomenul“). Autorul descrie un prânz, între două femei singure, dintre cari una povestește peripețiile căsniciei până la epoca divorțului. E atâta volubilitate în ce spune acea vioaie și „bună fată“ Lencuța Hariton, încât timbrul ei parcă îți răsună în urechi... Este iarăș atâta evocație a mediului ambiant, în cât deși autorul nu-ți descrie, mintea ta ca o necesitate ghicește involuntar și amănuntul rochiilor în care sunt îmbrăcate... E un joc al imaginației, al puterilor de sinergie de care se bucură un cititor artist el însuș;—ori de câteori un autor ne-a descris cu precizie o singură notă a obiectului, celelalte afluiază dela sine, prin reflexele asociate ale gândirii.

Deși cuvintele sunt încărcate de materialitatea senzațiilor, frazele totuș au un ritm ușor, înaripat. În altă nuvelă—„Isădia“—iată un pasagiu care (mai ales, nu desprins cum îl fac eu aicea, dar în gradația nuvelei citită în întregime), e de o precizie vizuală minunată... Isădia s'a strecurat pe furiș în curtea boerească să prindă puilul ei drag:

„Dulăii curții se deșteptară și se năpustiră hă-

măind, s'o sfâșie. Gurile slugilor o ocărau, și ghionturi o îmbrânciau din curte. „Afară orbeața“.

„Dar s'a deschis un geam și-un glas domnitor strigă la câini și la slugi,—puneă tăcere... Potăile se opriau și mârâiau doară, bătând din cozi, slugile tăceau din gură. Isdăia se făcea ca gălbina și piciorul ei beteag parcă îngenuchiă, șoldul îi ieșea afară de sub coaste, sdrențele de pe trup parcă se desprindeau s'o despoaie... Ochiul cel sănătos licăria ca o boabă de mătanie, cel bolnav *se scură ca împuns c'o undrea* și chipu-i prindea ca din fața ștearsă a gologanului de aramă.“

Sau în „*Fenomenul*“:

„La șapte fără un sfert... Florica Moraidi coborâ din careta ce oprise la scara mumei doamnei Hariton, și în vestiar o primeau brațele deschise ale noii gazde. Pe când feciorul de casă ajută mușafirei să-și scoată mantila de jderi, prietenele își zâmbesc și-și dau mâna. Când au rămas singure, doamna Hariton se agăță ca o pisicuță de gâtul doamnei Moraidi și primește pe obraji adevăratele sărutări—cele fără mărturie—ce-și pot da două bune prietene“.

„Sala se umple cu amestecul mirezmelor iasomiei și rozetei, aerul se îmbălsămează ca de-o adiere de grădiniță înflorită“.

Și lencuța Hariton istorisește fir cu fir, povestea a doua caractere atât de deosebite și închise în temperamentul lor, încât niciodată nu se puteau întâlni. E plină de humor descrierea savantului așa de stângaci în intimitățile căsniciei și plină de vioiciune descrierea silințelor ce-și dă o femeie sigură de farmecile ei, ca să însuflețească pe cel mai refractar dintre bărbați.

Ciocnirile acestea între voinți cari nu se pot înțelege (cu toată nădejdea și iluzia lor de-o clipă) sunt minunate de bine redade în *Paraclisul iubirii* și în *Verigheta*.

Fondul pe care se proiectează personagiile d-lui Caton Theodorian e foarte interesant și veridic schițat ca descriere de moravuri, și deși nu a fost luat ca obiect principal, simți cum se leagă tot ecoul și penumbra societății, de intriga după primul plan. Că păianjenul în mijlocul plasei lui, așa simți pe erou în aderențele cu societatea ce-l înconjoară, ambianță schițată numai în fugă, dar îndărătul căreia simți perpetua furnicare a mulțimei, cu care nu se poate niciodată înțelege cel care rămâne *întreg*. Iacă de pildă lumea din preajma lui „*Bărbucică*“, toată spuma aceea de tipuri cari pun în provincie țara la cale, și împiedică chiar pe guvernele cele mai bune, să facă tot binele ce-ar fi în stare. Li simți ca o rumoare depărtată în toată îngustimea lor de vederi, și în toată inutilitatea lor socială:

„Iar la vre-o lună, ce să vezi! Cum veniau alege-rile și dase strechea între politicieni, cine primi cea dintâiu poftire la consfătuirea guvernanților și tot deodată și la a opoziției? Domnul Barbu Pleșcan. „Se băteau partidele pe el, cum se băteau altă dată

„zapcii ca să și-l aibă pomojnic. La gânduri n'a stat, că alegere n'avea de făcut. S'a dus la întrunirea cârmuitorilor, că acolo se adunau obrazele subțiri și nasurile de ceară, din pricina căror pătimise el. Unde mai pui că întrunirea se făcea în sălile prefecturii, ceea care atâția ani i se păruse lui *ca o stri-goaică mare și neagră ca inima mormântului*, ce-i rânjiă chemându-l înăuntru. Acolo intră și el acum cu fruntea sus, înălțat, și la rând cu toți câți îl priviseră până acum peste umăr.

„Bărbile albe, favoritele cărunte, capetele pleșuve, țăcăliile unse, monoclurile, glasurile pițigăiate, nu l'au uluit... Nici mâinile ce i se întindeau acum din toate părțile, nu l'au făcut să-și piardă cumpătul. Cele două degete ce-i rămăseseră slobode la mână dreaptă, în care ținea o mânășă mototolită, atingeau pe rând *mult spălatele pielite*. Iar locul din mijlocul canapelei unde l'a poftit prefectul, nu l'a ispitit și s'a pus de-a stat pe un scaun mai de-o parte“. Oftase un șir de ani ca să se așeze pe-o treaptă cu cei mari și puternici, și acum i se făcea o silă văzându-se la o laltă și-o apă cu sufletele mânășite și inimile uscate ce se învălmășiau hămesite ca s'apuce din pradă. Ici un falit abia împiciorogă, colorat un îmbogățit din înșelăciune, într'un colț fostul zapciu hrăpăreț, aci întreținutul baborniței cu pungii de galbeni, dincolo mituitul scăpat prin vicleniile femeii lui,—o apă, unul și unul, cu toții.

„Nu stăteți mai bine în colțul lui cel umbros și curat de acasă, cu munca lui, cu dragostea alor lui, necunoscut, necăutat și nechemat, puțin pentru o lume ca asta,—dar mult în fața gândului lui?“

*

Toată mulțimea aceasta e adusă aci în legătură cu sufletul eroului, dar nu cu intenția de a fi zugrăvită pentru ea însăși. De aceea fondul tabloului aruncă și mai multă lumină asupra primului plan al nulei.

Tot așa natura nu e descrisă pentru ea însăși, ci pentru a pune în valoare personagiile ce se mișcă în cadrul ei.

De exemplu în prima bucată „*La masa calcului*“ nici nu se putea mai bine venită o vreme aspră de crivăț și ninsoare pentru a se izbi de ea voința tenace a boerului Tudorel... Conflictul de voinți începe dela primele rânduri: întâiu între boer și pușcaș, apoi răsbind prin vifor, între cei doi drumeti, și sgârcenia încăpățanată a Mânzei cantoniereasa, care nu voia cu nici un preț să-i găzduiască.

Dela primele rânduri, când pușcașul se silește să abată pe boer de a porni la vânătoare pe vifor, scena e minunată de firesc prinsă. Chipul amândorora se desinează înaintea noastră în câteva trăsături scurte, de maestru; observați numai ce firi încăpățanate sunt puse față în față.

— „Ci mai ho moș Ilie că mi-ai împuiat urechile. N'ai vrea să mă mâi de nas, ca pe copii acum. Dă-mi pace“.

„Boerul încăpățânat, pușcașul înfipt, nu se înțele-
geau deși, voioși, plecaseră să împuște iepuri. Iar
„moș Ilie, pe lângă că țanțoș din firea lui, se cre-
deă și cu drepturi asupra flăcăului. Doar nu deasurda
„îmbătrânise la curtea din Salcioara spunând basme,
„și crescând țâncii boerești la gura sobei, când i se
„odihniă pușca în cuiu. Și-acum că le-a odrăslit tullele
„pe sub nas, să nu-i mai știe nici de vorbă! Nu-i stă
„gura de fel:

— De, boer ești, mare ești, dar de sfat bătrânesc
să nu te lepezi cucoane“.

„Tudorel dete din umeri, strânse pușca subsuoară;
„iar sprâncenele-i fulguite de omăt, i se lăsară în
„jos, pe pleoape.

„Tot se mai zăria calea înainte. Dar prinsese să
„se înteească ninsoarea ș'un vânt pizmaș îi bruf-
„tuiă dindărăt cu gogemite sburături de zăpadă, să-i
„dea jos.

„Pășiră ce pășiră prin troian, tăcuți, până ce iar
„luă vorba bătrânul:

„Nu spuneam eu: mușcă crivățul pe la ceafă, ne
„cuprind troienii, și-acî ni se înfundă; hai și-om în-
„toarce, coane Tudorel, că de vânat ni s'a șters“.

„Conu Tudor nu se da:

— „Tacă-ți fleoanca, odată!

— „Ne-apucă noaptea, pierdem drumul, m'aș miră
„de nu ne-ar mirosi lighioanele“.

„Flăcăul trăgea din carbunele stins la capătul lu-
„lelei, nu vrea s'audă, și-și chema ogarii șuerând:

— „Dulfa, Ciurez, Dragu!... Aici copii“.

„Ningeă ca dintr'un ciur fără văcălie, lostopanele
„cât palma, și se cuseau căpătâie de plapumă albă
„din poalele norilor suri, de vale... Căinii veniseră
„lângă stăpân și mergeau alături, stând câte odată
„să-și scuture cojoacele de zăpadă ce le înghețā spi-
„nărilor“.

Cititorul observe limba colorată fără a fi înflorită,
calificativul just și energic, urmărească singur cu
luare aminte desfășurarea mai departe a nuvelei, șire-
tenia lui moș Ilie, minunatul lui joc ca să scoată Man-
dei sgârçita, tot ce putea da avaria și gândească-se cât
de greu e să dai, fără o imaginație vie, asemenea si-
tuații și asemenea caracterizări; gândească-se iar ce
ieftină și stearpă e frazeologia pretențioasă care nu
înșiră decât generalizări goale de substratul faptelor,
retorica sonoră cu care se îmbată atâția rătăciți, furați
de curente trecătoare ale celei mai proaspete mode
literare. Câte cuvinte cheltuești ca să istorisești un
fapt? Asta e întrebarea ce se pune unui autor. Și
dacă autorul pune cât mai mult, în cât mai puține și
mai cuprinzătoare cuvinte, cititorul simte forța care îi
încordează atenția fără să-l obosească. Iar cine nu-și da
seamă de această elementară condiție a stilului, va
acuză totdeauna de lipsă de stil tocmai pe autorul
care are cel mai mare respect de funcțiunea adevă-
rată a stilului.

Un dar pe care scriitorul îl face cu opera lui, e ca
un dar în bani: să nu mi-l dai în bănuți de o para,

ori cât de mare ar fi; aceeaș sumă, arunc'o în câ-
teva monede de aur, plăcerea crește, căci tocmai de
„timp, de număr, și de spațiu“ trebuie să mă desro-
bească posesiunea darului ce mi-l face artistul.

În rezumat, volumul d-lui Caton Theodorian, *La masa
Calicului*, (singurul pe care îl cunosc) denotă o fisio-
nomie a parte a talentului său printre prozatorii
noștri din aceeaș generație cu dânsul. Între poezia
epico-lirică a lui Sadoveanu (un descriptiv al pasiuni-
nilor), duioșia lirică a lui Brătescu-Voinești (un poet
al simțirilor conținute, intelectualizate) și verva co-
rozivă a lui Anghel, avem în d. Caton Theodorian un
talent cu o concepție dramatică a vieții care cântă
poezia voinței, apropiind astfel pe nesimțite proza,
de genul dramatic pur.

Întru cât opera sa se prezintă cu o înlănțuire în
care nici un inel aproape nu scapă din firul ce le
unește pe toate, ne găsim cred în fața unei adevărate
creațiuni—care poartă ca toate creațiunile artistice,
semnul ce-o deosibeste de producțiunile factice,—*solida-
ritatea organică a părților*; astfel ramurile dintr'a-
celaș arbor, deși se deosibesc prin capricioasele lor
sinuosități, se desfac însă din acelaș trunchiu, aceeaș
sevă circulă prin toate.

Așa solidaritate întâlnim în producțiunea unui ade-
vărat talent: toate părțile întregului izvorăsc din-
tr'un principiu sufletesc care se întrupează în fie-
care, și le dă o fisionomie comună a personalității
scriitorului.

Și acum defectele ce s'ar putea imputa operei d-lui
Theodorian? Care operă e fără defecte? Articolul a
luat o estindere prea mare, și cititorul poate lua
volumul să îplinească *el însuș* lipsurile acestor în-
semnări.

15 Ianuarie C.-Lung.

D. Nanu.

F O L K L O R

ELEMENTE EGIPTENE ÎN BASMELE ROMÂNEȘTI

DE UNDE NE VIN?

De unde vin aceste elemente egiptene în bas-
mele noastre? Ne-au venit ele prin Romani? Romanii
însă cuceresc Egiptul cu vr'o treizeci de ani a. Chr.
și Traian supune Dacia pe la 107. Deci 130 sau 140 de
ani fost-au oare de ajuns ca atâtea elemente sufle-
tești să treacă dela un popor la altul prin mijlocirea
unui al treilea: să treacă adică din Egipt în Dacia
prin mijlocirea Romanilor?

Și dacă lucrul acesta se poate, cum se face însă
că n'au rămas și la ceilalți Romani?

După cercetările lui Lang și Cosquin vedem că
elemente egiptene din *basma celor doi frați* se gă-
sesc răspândite la multe popoare, dar câte puține,

unul, două, cel mult trei. De pildă, *animale prietene omului*, găsim: la Greci *oaea*, la Indieni și Albanezi *peștele*, în America de Nord *cânele*. *Obstacol despărțitor* în Scoția, Rusia, Japonia, India, Samoa, Zulu. *Inima locul vieții*, în Rusia. *Semne prevestitoare de moarte* în Franța și Australia. *Cosița de aur* prin regiunea Siamului. *Concepția miraculoasă* în Hessa, Rusia, Lidia.

Cu alte cuvinte din toate țările numai în Rusia se găsesc mai multe elemente de acestea și anume trei: *obstacolul*, *inima* și *concepția miraculoasă*. Iar la noi se găsesc toate câte le-am văzut mai sus.

Și să nu uităm că suntem vecini cu Rusia adică voi să spun că se găsesc în părțile Rusiei care sunt mai vecine de noi.

Dar noi aci am presupus că elementele acestea ne-au venit numai prin coloniștii Romani. Să punem însă un timp mai lung. Să luăm lucrurile de mai departe. Zicem: că cultul egiptean a început, a se răspândi în imperiul roman încă de pe timpul Ptolemeilor, de pe la 330 a. Chr. Așa că pe timpul colonizării Daciei, cultul putea să fie foarte răspândit, coloniștii puteau să-l aducă în Dacia.

Ne lovim însă iar de greutatea de mai sus. Dacă l-au adus coloniștii din imperiul roman de ce n'a mai rămas și pe urma lor? Ce? Toți care aveau credinți egiptene au venit ca coloniști în Dacia?

Și de greutatea asta nu scăpăm nici când am vrea să lungim timpul de după colonizare și să zicem că elemente de acestea au venit până la părăsirea Daciei sub Aurelian (270 a. Chr.) deși pe acele vremuri vine creștinismul și odată cu creștinismul și alte culturi orientale ca de pildă mitriacismul.

S'ar putea găsi și altă cale. În loc de mijlocirea romană să admitem pe cea greacă, macedoniană. Egiptul înainte de a fi sub puterea romană a fost sub cea macedoniană. Astfel dacă plecăm dela Alexandru cel Mare atunci crește și intervalul de timp în care să se facă transplantarea acestor elemente punând începutul introducerii lor în Dacia odată cu supunerea Egiptului de Alexandru. Nici ipoteza aceasta nu-i îndestulătoare. Dacă am căpătat aceste elemente prin Greci, de ce nu le mai găsim și acuma la dânșii?

Și observăm că la noi găsim elemente de acestea nu numai în basme, ci și în credințele poporului.

A trebuit prin urmare un contact îndelungat ca să se introducă aceste credinți. Și de unde s'au introdus ele când vecinii nu le au?

Și mai observăm că elementele acestea care trăesc astăzi la noi le găsim la Egiptenii vechi într'un basmu vechiu, care s'a scris cu vr'o 1400 ani înainte de Christ, înainte și de Greci și de Romani și chiar de India istorică.

Revenind la faptul citat mai sus, că *basmele când trec dela un popor la altul își schimbă haina de credinți și moravuri*, și ținând seamă că basmele noastre cuprind credinți egiptene care se găsesc la noi și în basme și în afară de basme, urmează că n'a fost aci o trecere de basme dela un popor la altul ci parcă basmele acestea s'ar fi gășind aci la noi, la un

popor care ar fi avut aceleași basme și obiceiuri ca și poporul egiptean. Dar acel popor nu poate să mai fie nici cel roman nici cel macedonean.

Trecem cu gândul prin urmare dincolo de colonizare și poate chiar dincolo de Daci.

Se pare că și basmele și credințele acestea egiptene, coloniștii le-au găsit aci și le-au primit dela oamenii ce locuiau aceste locuri dela Daci și Dacii cine știe dela cine.

E lucru destul de simplu că coloniștii din Dacia au trebuit să vorbească limba latină, limba imperiului care le eră comună, și nu alte limbi. Cu toate acestea mulți istorici au căutat săucidă pe toți Dacii ca să facă pe coloniști să vorbească latinește.

Iar pierind Dacii firește că noi Românii rămânem fără nici o legătură cu lumea neromană, și trebui să ne explicăm *toate* ca venind numai dela Romani.

Se vede însă că cu toate stăruințele atâtor istorici, Dacii nu s'au prăpădit de tot ci au împărtășit coloniștilor romani, elemente de acestea egiptene, pe care și ei cine știe de unde le moșteniseră.

Cum manuscrisul basmului de mai sus datează de pe la (1400 a. Chr.), gândul deci ne poate duce la vremurile de prosperitate ale Egiptului, la culmea de înflorire și putere a acestei țări cu vr'o 1600 ani înainte de Christ când Egiptul s'a întins peste Asia occidentală, când poate stăpânea și el lumea și stăpânea și *Europa Orientală* și s'a găsit și vr'un popor de sub puterea lui *morală*, *cel puțin* dacă nu politică, vr'un popor care a venit și a adus pe pământul nostru credinți, obiceiuri și basme egiptene sau comune cu Egiptenii. Cine știe însă dacă nu cumva de pe la noi vor fi trecut spre Egipt!!

Ce popor va fi fost acela, vremea îl va descoperi, sperăm.

Pentru moment însă constatăm că în basmele noastre și în folklorul nostru avem elemente egiptene.

Iar dacă elementele acestea vin dela alt popor decât Romanii, rămâne atunci să fim încă și mai mândri de origina noastră. Origina de două ori strălucită, una prin poporul care a domnit asupra lumii acum în urmă,—Romanii,—și alta prin acel popor care pe la 1600 a. Chr. avea o literatură populară așa de înfloritoare.

Th. D. Sperantia

BIBLIOGRAFII

Figuri Contemporane. Genealogia familiei Brătianu, cu numeroase ilustrații și date interesante pentru istoricul partidului liberal. Buc., str. Italiană 19.

Constant Cantilli: *București-Paris*, „în sborul bicicletei” ispravă făcută în „10 zile și 6 ore”. Buc., tip. Kalber, 1912.

In Bibl. „Lumina”: A. P. Cehov: *O căsătorie visată* (schite alese), 30 bani.

Lucian Holonei: *Judecătorii nu au dreptul a aprecia constituționalitatea sau neconstituționalitatea legilor*. Buc., tip. Guttenberg, 1 leu.

Documente privitoare la turburarea bisericească pricinuită de legea sinodală din 1909 și apărarea prea Sf. Episcop al Romanului D. D. Gherasim Saffirim în procesul sinodal din vara anului 1911, Buc. Tipogr. D. C. Ionescu.

Dr. Al. Zaharia, *Grâul românesc*, Inst. Minerva Buc. 1911.

INSEMNĂRI

PROFESORII UNIVERSITĂȚII ȘI NOILE REFORME.—Am plăcerea să constat că principalele critice ce am adus noii legi a învățământului superior, în no. trecut al *N. R. R.*, sunt la fel cu acelea pe care le aduce și marea majoritate a profesorilor celor două Universități.

Din discuțiile avute în cursul ultimei săptămâni, între aceștia din urmă, reiese că profesorii universitari socotesc legea cea nouă, ca nu îndeajuns studiată. Principalele critici care i se aduc sunt următoarele:

Legea cea nouă stabilește principiul extensiunii studiilor universitare, prin adaosul cursurilor practice, fără să indice însă altă modalitate pentru realizarea acestui principiu, în afară de aceea care există și în legea cea veche.

Legea cea nouă institue un nou mijloc de recrutare al profesorilor; un mijloc care nu împacă nici pe Universitatea din București, nici pe cea din Iași.

Se declară, prin noua lege, o nouă categorie de profesori, făcându-se inamovibili conferențiarilor numiți până acum prin decizii ministeriale.

Se deschide călea pentru hatărurile și influențele politice prin instituirea unor proceduri excepționale la numirea profesorilor cari vor ocupa noile catedre proiectate pentru Facultatea de drept.

Noua lege stabilește chiar situații excepționale unor anumite persoane din afară, precum și dinăuntrul Universității.

Organizațiunea, pe care noua lege o dă corpului didactic ajutător în Universitate (asistenții, preparatorii, șefii de lucrări), este cu desăvârșire incoherentă.

În sfârșit, noua lege nu aduce nimic de seamă pentru a motivă schimbarea legii în vigoare.

Alături cu legea pentru reorganizarea învățământului superior a fost adusă în discuția profesorilor universitari și legea depusă de d. ministru la Senat, prin care se înființează un număr de noi catedre.

În privința acestui din urmă proiect, unanimitatea profesorilor este de acord să protesteze în contra inițiativei luată de d. ministru de a înființa catedre necerute de consiliile profesoriale. În rândul acestor catedre necerute sunt:

1) o a doua catedră de procedură civilă; 2) drept bizantin; 3) sociologie pentru drept; 4) istoria artelor la literă.

Inutil să mai adăogăm că aceste catedre, dacă nu sunt cerute de consiliile profesoriale sunt cerute însă, și cu insistență, de favoriții d-lui ministru.—*C. R.-M.*—

HAMLET. — Luni seară s'a reluat la Teatrul Național, Hamlet. Nu e vina d-lui director al Teatrelor. Lungul interval care s'a scurs dela creațiunea așa de contestabilă a d-lui Nottara, începuse să neliniștească oarecum publicul serios, —care, greu de mulțumit numai cu frivolitățile celui mai modern Paris și cu lipsa de consistență a Bucureștilor noștri artistici,—începuse să dorească, cu tot dreptul, o reîntoarcere la tradiționalul Shakespeare. Probabil că, în curent cu puterile și pretențiunile artiștilor noștri, d. Bacalbașa va fi avut motivele sale să amâne această încercare temerară; și iată de ce întârzierea decorurilor noi și a costumelor cari trebuiau să sosească din străinătate, a fost atâtea luni motivul fericit al unor trimeri cari tindeau să-și pue termenul la kalendă. Nerăbdarea publicului însă—care nu putea să fie așa de circumspectă—a fost mai tare; ea a forțat mâna d-omnului director și... la începutul acestei săptămâni cortina s'a ridicat grăbită descoperind tragedia prințului Danemarce. În adevăr, mare tragedie.

În rolul titular, d. Bulandra. Prin urmare distribuție nouă: da,—dar mai ales interpretare nouă. D-l B., încetase fără îndoială de mult să mai fie pentru noi tânărul pe care îl felicităm pentru că a reușit să dea corect o scenă de salon. Deosebită îndemănare cu care se strecură onorabil chiar prin situațiuni de incontestabilă dificultate, încredinșate pe toți că d-sa va trebui să treacă la roluri de compoziție. L'am fi așteptat poate în Ibsen, sau chiar în Schiller. Nu ne-am fi mirat să-l vedem în Hugo. D-sa a apărut în Hamlet. A fost o surprindere. Hamlet e rol mare. Are însă și o parte bună: dacă îl fixează definitiv o reputație, nu poate strica în schimb nici una. Lucrul acesta l'a înțeles d-l Bulandra. Îndrăzneala aceasta calculată a plăcut publicului care ar fi fost în stare să-i facă ovațiuni chiar; dar în fond tot succesul—așa de... formal—nu înseamnă prea mult.

În primul rând d. Bulandra nu are—dacă voiiți—o *teorie* a personagiului pe care îl interpretează. Fără îndoială că Hamlet e profund omenesc; dar el este un caracter intuitiv prins, și avem motive să credem că însuș Shakespeare nu a avut precis în minte schema sufletească a eroului său. De aici toată greutatea interpretării. Este Hamlet un ne-

bun? Nu credem. Un degenerat? Poate. Un epileptic? Mai puțin probabil. Un abulisti? De bună seamă ca da. Și așa mai departe. Destășurarea evenimentelor se poate verifică logic din mai multe puncte de vedere. Fiecare e liber să aleagă pe cel care îl socotește mai plausibil. Dar trebuie să se notărască pentru unu. D. Bulandra se pare că nu e convins de lucrul acesta și de aceea interpretarea d-saie nu poate să fie unitară. Incontestabilă că—ori care ar fi starea lui—Hamlet e în anumite situațiuni și un prefăcut. Interpretul nostru însă nu știe să facă o demarcațiune netă între ciupele de adevărată rătăcire și cele de nebunie simulată. La d-sa totul se amestecă într'o imprecizie în-uoienică și necalculată. Evident că scena în care trimite pe Otelia la mănăstire a fost bine jucată; dar aceasta tocmai pentru că și în piesă avem un moment între pătrunderea înconștientă a celor două personalități.

Pe de altă parte Hamlet e un intelectual. Principiul rău de care suferă Hamlet e că e *prea* intelectual. D. Bulandra nu a reușit să ne dea impresiunea aceasta. Vina e în parte și a meseriei d-sale. Ca actor vorbești fără îndoială mult; dar ca actor nu ești de loc obligat să gândești la ce spui, ci la cum spui cuture lucrul. Și de aceea d-sa pare că a pierdut obiceiunița de a vorbi gândind la ceiace vorbește. Scena mare a monologului pregăvită așa de trumos printr'o intrare foarte reușită, nu a impresionat prea mult pentru că nu a avut spontaneitate. Frazele acelea istorice erau debitate cu multă neîncredere și nu erau trăite de loc. Cândul și vorba nu mergeau alături; Hamlet se grăbea să isprăvească de vorbit, ca să înceapă să cugete. Doi oameni își făceau pe rând locul la acțiune, și nouă nu ne trebuia decât unul; dar unul născut din imbinarea acestor doi. Pe acesta nu l'am avut.

S'ar putea adăuga că d. Bulandra caută prea mult să fie original. Între altele, ca să rămănem la acelaș exemplu, d-sa a spus întreg monologul întins pe pat. Nu se poate spune că asemenea idei nu i-ar fi venit lui Hamlet în atitudinea în care îi place să ni-l infățișeze d. Bulandra. Dar nu vedem nicăieri nevoia acestei atitudini. Din potrivă, ținând seamă că acolo trebuia să vină Otelia, nu se putea ca scena să se petreacă într'o odaie de culcare. Ceva mai mult: monologul acesta are în pro.uzimea lui tenebră ceva din maestrea tragică a situațiunilor solemne. Se coboară prin urmare atmosfera întregii scene prin nota aceasta de familiaritate pe care o introduce pozițiunea pe care o ia eroul. Așa că ori cât ar ține d. Bulandra la el, patul acela e mai mult decât de prisos.

Nu știi ce ar putea caracteriza în chip specific felul cum a fost jucată scena portretelor, sau scena din sala de teatru.

La mormântul Oteliei lucrurile se petrec prea violent. D. Bulandra are—pe lângă atâtea calități—un incontestabil defect: joacă rece; nu știe să stabilească o comunitate sufletească între sala și scenă.

Ne gândim după toate acestea că s'ar putea să fim prea pretențioși. În curând Hamlet va fi dublat prin d. Nottara. Suntem siguri că atunci se va vedea cât bine se poate spune despre d. Bulandra. Atunci îl vom compara cu d. Nottara. Acum îl comparăm cu Hamlet însuș. Și, trebuie să convenim, de sub mantia grea și neagră a lui Hamlet nu e rușine să ieși chiar înfrânt.—*A.*—

PUTEREA FINANCIARĂ A ROMÂNILOR DE PESTE MUNȚI

Azi, când importanța factorului economic în dezvoltarea Societăților, nu mai poate fi negată de nimeni, e de sigur de cel mai viu interes să cunoaștem valoarea instituțiilor financiare pe care se bazează puterea economică a diverselor grupe etnice. Ca Români, citim cu deosebită luare-aminte amănuntele culese de ziarul *Românul* (Arad) din *Anuarul Băncilor române*, din care ne putem face o idee clară despre importanța acestor mijloace de luptă în mijlocul celorlalte populații ale Ardealului.

După bilanțele dela sfârșitul anului 1910, numărul „Societăților pe acțiuni“ se ridică la 145 și al „Insoțirilor“ de capitaliști la 35. Din toate aceste institute de credit și economii numai 5 au capital social care să treacă peste 1.000.000 cor. Media capitalurilor sociale scade mult sub 150.000 cor. Suma întreagă a capitalului social de care dispun cele 145 de „Societăți pe acțiuni“ este de 25.802.655 cor. Suma întreagă a capitalului fundamental al celor 35 de „Insoțiri“ face iarăși 776.966 cor. Profitul brut realizat de aceste 180 de institute de credit la un loc este de 14.522.975 cor.; iar profitul net de 3.624.345 cor., și în sfârșit, mișcarea generală a afacerilor se ridică la circa 200.000.000 cor.

Aceste cifre sunt destul de elocvente ca să ne arate că în economia generală a societății maghiare, elementul românesc e reprezentat într-o măsură respectabilă; totuși, dacă facem o comparație între activitatea totală a acestor instituțiuni și aceea a unui singur institut unguresc, cum e „Vereinigte Budapester Hauptstädtische Sparcassa”, observăm că la un capital cu 10.000.000 cor. mai mic, se realizează un beneficiu net aproape tot atât de mare și o mișcare generală a afacerilor cu 84.000.000 cor. mai mare. Aceasta dovedește că cheltuielile administrative ale băncilor românești sunt mai mari, că redevența capitalului românesc e mai mică și că scontul lor e mai ridicat. De aceea silința capitaliștilor români trebuie să fie de a efteni capitalul pentru a-și putea extinde afacerile pe o arenă cât mai vastă; atunci capitalul românesc își va căpăta rolul pe care îl merită în conflictul de forțe de peste munți și va deveni o forță social-politică mult mai efectivă decât micile incidente și micile politicării cu care ne-am deprins în ultimul timp.—C. P.—

IDEALISMUL NOU IN LITERATURA GERMANĂ. — Lunea trecută, cercul din jurul revistei *Vieața Nouă* și-a deschis seria a treia a conferințelor sale. A vorbit d. *Ovid Densușianu* directorul revistei și fruntaș în acea mișcare de înnoire a idealului în literatură pe care a inaugurat-o la noi revista de mai sus.

Literatura germană, cea modernă mai ales, e ignorată cu desăvârșire la noi; nici măcar din auzite, cei preocupați de literatura vremii nu cunosc personalitățile cari o ilustrează. Și conferința d-lui Densușianu a fost pentru aceasta fericit aleasă.

Idealismul care a regenerat literatura germană e de aproape legat cu mișcarea naturalistă de prin 1880. După războiul din 1870, Germania e cuprinsă de o atmosferă de lăncezeală. Dar curând apoi se pornește o mișcare în contra acestei lănceziri intelectuale. Lupta o deschid frații *Hart* la 1882: „la o parte cu mediocritatea, cu vechiturile de până acum”, e strigătul scos de ei. Lupta pornită de frații *Hart* e secundată prin 1885 de *Conrad*, care caută să îndrumeze literatura germană spre naturalism. *Conrad* se a-

rată influențat de *Zola* și curând curentul nou inaugurat de el primește o nouă înrăurire din partea operelor lui *Dostoyevski*, *Tolstoi*, *Bjornson* și *Ibsen*. Tot în același timp apare o culegere de versuri ale partizanilor școlii noi: *Moderne Dichter-Karaktere*; la această culegere se remarcă mai ales *Arno Holz*, singur sau în colaborare cu *Iohannes Schlaf*. La un an după *Moderne Dichter-Karaktere* apare *Revolution der Litteratur* a lui *Bleibtreu*, prin care sunt sprijiniți scriitorii din noul curent. Aceleași idei stăpânesc și pe scriitorii care în 1886 fondează societatea *Durch*; și prin toate aceste inițiative se face trecerea dela naturalism spre simbolism.

Pătrunderea simbolismului e ajutată și de opera lui *Wagner* și a lui *Nietzsche* și până la un punct chiar de opera lui *Ibsen* și de creațiunile lui *Böcklin*. Printre cei dintâi propagatori ai simbolismului trebuie să-l amintim pe *H. Bahr*; totuși o afirmare clară a principiilor simboliste pornește din partea lui *Stefan George* și a scriitorilor grupați în jurul revistei *Blätter für die Kunst* apărută la 1892. Ca și simbolistii francezi *St. George* proclamă ca literatură superioară aceea care sugerează mai mult, lăsând pe cetitor să suplinească cu imaginația sa intenția scriitorului. *Blätter für die Kunst* răspândește în același timp operele simbolistilor francezi, publicând traduceri din *Baudelaire*, *Régnier*, *V. Griffin*; lupta începută de *St. George* e continuată prin reviste ca: *Modernen-Musen Almanach*, *Pan*, și mai în urmă de *Literarische Echo*.

Datorită luptei lui *St. George* literatura germană a putut înregistra talente ca ale lui *Hugo v. Hofmansthal*, *Rilke*, *Stucken*, ș. a. *Richard Dehmel* în special, e unul din liricii cei mai de seamă de astăzi.

Astăzi se recunoaște de spiritele cele mai superioare influența binefăcătoare a simbolismului asupra literaturii germane, precum a recunoscut-o și marele istoric *Lamprecht*, „care, vorbind de simbolism îl numește o „mare cucerire”.

Mișcarea pornită la început de câțiva, a cuprins cu timpul pe cât mai mulți, așa după cum lumina răsăritului de soare face să strălucească mai întâi culmile, apoi văile, până ce ajunge să lumineze și peșterile cele mai reci și întunecoase.—T. D.—

REVISTA REVISTELOR

În Revista generală a *Invățământului* d. *G. G. Antonescu* face o călduroasă apărare *Pedagogiei trecutului* împotriva luptătorilor prea grăbiți sau prea miopi ai *Pedagogiei noi*.

Pedagogia actuală nu poate face tabula rasa de tot ce s'a cugetat până acum asupra problemelor educației fără a întrerupe continuitatea evolutivă în care se dezvoltă fiecare disciplină omenească și fără a pierde firul conducător care trebuie să o păzească de erorile trecutului, cărmuind-o în același timp în *chaosul* pedagogic al multelor curente din timpul nostru.

Unilateralitatea metodei experimentale întrebuițată în mod exclusiv de pedagogii noi, cum și însemnătatea restrânsă a soluțiilor pe care le-a putut procura ea, ne îndeamnă să căutăm în pedagogii clasici răspunsuri mai complete și mai profunde, căci aceștia erau mai în măsură să atingă chestiunea idealului și să facă mai clară și mai apropiabilă metoda, de oarece se găseau în curentul cercetărilor filosofice, indispensabile adevăraților pedagogi.

„Așa dar, alături de cercetările noi în pedagogie, se impune studiul pedagogiei clasice, atât din punct de vedere științific, cât și din punct de vedere practic, atât pentru reformatori și teoreticieni cât și pentru educatorii practici, atât din punct de vedere al conținutului cât și din punct de vedere al metodei”.

Cercetările de *Istoria Pedagogiei* făcute de d. *G. G. Antonescu* până acum, îi dau de sigur autoritatea necesară pentru a tempera zelul inovatorilor.

Pentru o cât mai largă răspândire a tendințelor de rafinare a vieții noastre literare a început să apară în București *Farul*. Cuvântul așa de categoric care deschide primul număr, gustul cu care vrea să fie tipărită această foaie, pre-

țul excepțional de mic—5 bani—cu care se vinde, toate dovedesc atitudinea propagandistă pe care *Farul* înțelege să o ia în atmosfera așa de insuportabilă îmbăcșită a literelor frumoase. Publicațiunea aceasta se arată a avea legături cu d. Densușianu. Eră și natural. D-sa cel dintâiu, și —vai!—poate cel din urmă a înțeles să facă la noi artă în afară de orice ambițiuni neîndreptățite și de orice combinațiuni patetico-financiare. Pentru isbânda deplină a idealismului curat în care trebuie să credem, să nădăjduim că în țara românească sunt mulți oameni cari aprobă în principiu tronda dezinteresată și tragică a celui mai nerăsplătit propagandist al unor gânduri bune, și că *Farul* va avea norocul să lumineze beznă sufletească a celei mai patente și mai pretențioase ignoranțe. ...Afară numai dacă nu cumva vremea minunilor s'a închis...!

Încercarea cu *La Revue Roumaine*, care vrea să fie „o legătură între Franța și România și în același timp un tablou viu de tot ce se petrece în țările românești”, — nu e nouă și e mai prejos de precedentele. „La Revue de Roumanie”, cea de mai acum doi ani, a d-lui *Virgil Arion*, se prezentă serios, și nu știm de ce n'a putut dăinui.— Direcțiunea celei de astăzi (ea își păstrează anonimul) scrie în capul primului nr. de azi că publicația va fi „absolut eclectică” și că „orice laude iperbolice sau polemice violente vor fi excluse”; pe când în corpul revistei se repetă: ba că „D. Victor Eftimiu e fără îndoială un simbolist”, ba că „talentul său îl așează imediat după Vasile Alexandri”, ba că „d. Victor Eftimiu se arată ca discipol al lui Nietzsche”; ș. a. m. d. Tot o delicată preferință personală a făcut de sigur pe direcțiune să așeze pe copertă (imitată după... „Flacăra”) chipul visător al *D-rei A. Macry*

artista Teatrului nostru Național, sau să ne insinueze numele Contelui Léon de Montesquiou-Fezensac care—de unde și până unde?—a devenit „notre maître et ami“.

Pe sumar citim numele d-lor: A. D. Xenopol, d-ra Agepsine Macry, Léo Bachelin, Ion Minulesco, Victor Eftimiu, Al. T. Stamatiad, Jean Al. Lahovary, N. Davidesco, Hélène Vacaresco, Ch. Ad. Cantacuzène, Caion, Marie Solacol și Léo Claretie care povestește străinătății isprăvile lui Panteimon prin... Oltenia: la Călimănești și Pitești!

In Luceafărul, d. Goga publică o poezie. Jos, ni se spune că ea vine din Seghedin... E, acesta, un lucru care singur ne poate aci mișcă cu adevărat.

D. Dr. Onisifor Ghibu sfârșește lungul și interesantul său raport asupra școlii românești din Ungaria în anul 1911, scris documentat și cu competență, d-sa fiind—pare-ni-se—inspector al învățământului românesc în Ardeal. „Cari sunt concluziile care s'ar putea trage pentru viitor din toate aceste constatări asupra școlii române în 1911? Am văzut că în multe privințe progresăm, dar a trebuit să înregistrăm și anumite regrese. Am văzut că progresul l'am realizat numai prin noi înșine și am văzut că și unele cauze ale regresului trebuiesc căutate tot în noi înșine. Înălțurarea multor piedeci nu atâră de noi, dar piedeci la urma urmelor, se găesc în calea tuturor lucrurilor bune din lumea asta, și pentru aceea ele tot isbutesc. Mântuirea să n'o așteptăm dela nimeni în afară de noi. Intre împrejurările noastre dela alții ne văm numai piedecile“.

D-l Dr. Pavel Roșca face o dare de seamă pe larg asupra noii lucrări a d-lui Rădulescu-Motru: *Metafizica*; iar bă-

trânu dar vrednicul profesor din Craiova, M. Strajan, scrie lucruri interesante despre *Spiritism*.

D-l I. Irimescu-Cândește (nu: *Gândește*), scrie literatură: Moș Udriște, Moș Ilie, Mătușa Ilinca, și alți asemenea moși și mătușe.

Intr'un editorial din *Revue Contemporaine*, se atinge delicată chestiune poloneză. Ca răspuns la acuzația continuă de prigonitori ai Polonezilor, Rușii răspund că persecuția lor e o invenție a celor interesați și a unor spirite generoase induse în eroare; pe când în realitate Polonezii sunt catolici ultra-montani și ca atare ei persecută pe pravoslavnicii ruși acolo unde trecerea lor politică îi pun în măsură să o facă, și anume în Galiția austriacă. În această provincie Rușii ortodoxi sunt disprețuiți ca element etnic în alcătuirea politică a provinciei, astfel că patru milioane de locuitori își pierd ființa lor națională sub denumirea de Ruteni; în același timp clerul ortodox este împiedicat prin mijloace iezuitice dela îndeplinirea serviciilor divine cum s'a întâmplat în acel sat ortodox al Galiției în care biserica ortodoxă a fost închisă prin ordinul administrației punându-se la intrare o tăbliță cu inscripția „Inchis pentru cauză de epizootii, în conformitate cu regulamentele asupra grajdurilor“. Aceste fapte îndreptătesc pe Ruși să procedeze la fel în Polonia rusească pentru a nu lăsa ca elementul pravoslavnic rus să fie la discreția Polonezilor chiar în cuprinsul stăpânirii rusești.

Desigur că această versiune rusească e o scuză tot atât de iezuitică a unor persecuțiuni despre care ne putem face ideie din cele ce se petrec cu frații noștri din Basarabia.

MEMENTO

Universitatea din Cernăuți a fost cercetată în semestrul trecut de 1232 de studenți. După naționalitate, sunt 614 Germani incl. evrei, 312 Români, 187 Ruteni, 80 Poloni, 14 Sârbi, 11 Ruși, 10 Bulgari, 1 Maghiar, 1 Armean și 1 Englez. Statistica aceasta nu e tocmai îmbucurătoare pentru noi Români. Ea ne arată că Românii fac numai 25% din întreaga studențime cernăuțeană, un fapt, care devine și mai trist, dacă știm că 70 dintr'aceștia fiind din România, părăsesc Bucovina imediat după terminarea studiilor.

Din operele filosofului englez David Hume, a ieșit o „alegere“ în franțuzește, având o prefață de Lévy-Bruhl, profesor la Sorbona.

O excelentă lucrare informativă e *Histoire de la Philosophie médiévale de Maurice de Wulf*, care apare acum în a patra ediție, revăzută după cercetarea tuturor lucrărilor noi asupra acestui subiect. (10fr.)

Din Emerson a apărut o nouă traducere franceză cu titlul: *Les Forces éternelles et autres essais*.

Un nou roman, social, de H. G. Wells apărut în traducere franceză: *Anne Veronique*.

Guvernul austriac plătiște 1.900.000 cor. pentru un teritoriu din loachimsthal, care i se părea abundant în radium. Productivitatea lui anuală de radium a fost până acuma de 1,5 gr. anual. Se speră că producția se va urca la 4 gr. anual. În acest caz Austria va fi în stare să acopere lipsa de radium din întreaga lume. Prețul unui gram de radium este de 400.000 fr.

Cestiunea agrară în România a făcut obiectul unei noi teze de doctorat în drept la Paris. Teza aceasta poartă titlul: *Le crédit agricole et le crédit foncier en Roumanie*, și a fost susținută de distinsul nostru compatriot Mih. Macavei din T. Severin

La Bruxelles, cunoscuta autoare a multor studii de pedagogie și psihologie, D-r I. Ioteyko, a luat inițiativa fundării unei *Facultăți internaționale de pedagogie*, în care după un studiu de trei ani se pot obține diplomele de licențiat și doctor în științele pedagogice. Inscripția costă pe an 250 lei. Această Facultate va dispune de patru laboratoare: 1) pedagogie; 2) psihologie experimentală; 3) fiziologie și antropometrie; 4) chimie.

Cele mai mari orașe din lume sunt următoarele: Londra cu 7.252.963 locuitori, New-York 4.766.883, Paris 2.763.393, Tokio 2.186.079, Chicago 2.185.283, Viena 2.085.888, Berlin 2.070.695, Petersburg 1.678.000, Filadelfia 1.549.008 și Moscova cu 1.359.254 locuitori.

În importanta publicație germană: *Jahrbuch für Gesetzgebung*, de sub direcția lui Schmoller, a apărut un important studiu al d-lui I. Nistor, profesor la Universitatea din Viena, asupra administrației vămilor în Moldova prin secolul al 15-lea și 16-lea.

Din operele lui Vogüé a apărut de curând un volum de *Pagine alese* (Plon-Paris, 3,50) cu o prefață de Paul Bourget. Scriitor tradiționalist prin opera sa capitală și celebră „Morții cari vorbesc“, Vogüé a avut marele merit de a mai fi făcut cunoscut Franței, și apoi întregii lumi, „Romanul Rusesc“, prin cartea cu acest titlu, faimoasă. Venise, cu această din urmă operă, într'o vreme când dezvoltarea morală a romancierilor ruși trebuia să fie izvorul care să tămăduiască viața sufletească a Franței și mărginirea ei intelectuală—scrie prefațierul.

Un poet francez tratează foarte serios în poemele sale, actualitatea și faptul divers. Astfel, în ultimul timp, *Robert de Souza*, acesta e poetul, celebrează victoria boxerului francez Carpentier asupra americanului Lewis; sau se inspiră din violarea unui mormânt într'un cimitir din Paris.

Luni 5 Martie ora 9 seara, d. G. Galaction, un bun scriitor, va vorbi la *Conferințele „Vieții Nouă“* (Sala Liedertafel) despre *Poesia Psalmilor*.

„Illustration“ a început publicarea unei opere postume și neisprăvite a lui Tolstoi: *jurnalul inedit a lui Feodor Kuzmitch*. Opera aceasta aruncă o lumină interesantă asupra aspirațiilor lui Tolstoi cari au culminat în fuga lui la Astopovo. Feodor Kuzmitch e personajul legendar sub care crede poporul că se ascunde persoana țarului Alexandru I un reformist și filantrop.

Impozitul pe venit în doctrină și legislațiunea comparată, este titlul unei interesante monografii scrise de d. Constant C. Georgescu, doctor în drept și inspector agricol.

A apărut un studiu asupra lui *Honoré Daumier* caricaturist-pictor francez de prin prima jumătate a secolului trecut. Îl face Louis Nazzî, cu multă înțelegere și simpatie. Daumier, a fost un inspirator al unor artiști de talia lui Millet și Delacroix, amic al lui Baudelaire, Corot și Banville, artist al cărui geniu autentic a fost adesea sacrificat ziaristiceii sau unei arte de amuzament; dar puterea realismului său și adâncimea poeziei sale l'au făcut să dea din când în când câte o operă care să rămăie nemuritoare. Mulți ani din viață și i-a petrecut necunoscut, sărac, până ce a sfârșit cu o pensiune ridicolă din partea Republicei.

